

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Цюпер Тетяна Густавівна

УДК_352.25_
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

ОП «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність 281 – «Публічне управління та адміністрування»

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Плющ Руслан Миколайович, д.держ.упр., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

проф. _____ І. П. Лопушинський

Рецензент

проф. _____ В. І. Остап'як

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2024

АНОТАЦІЯ

Цюпер Т.Г. Посилення співпраці інституцій Європейського Союзу у контексті євроінтеграції України. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 – "Публічне управління та адміністрування". – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2024.

Магістерська робота з трьох розділів, кожен з яких присвячений вивченню ключових аспектів співпраці між інституціями Європейського Союзу та Україною у процесі її інтеграції до європейського простору.

У першому розділі розглянуто становлення інституційної структури ЄС та її розвиток відповідно до Лісабонського договору. Другий розділ присвячено аналізу ролі основних і допоміжних інституцій у забезпеченні інтеграційних процесів. У третьому розділі досліджено механізми співпраці інституцій ЄС з Україною, роль Європейського парламенту, Ради Європи та перспективи поглиблення взаємодії.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі інституційного механізму співпраці ЄС з Україною. Практичне значення результатів полягає у можливості їх застосування для вдосконалення державної політики та навчального процесу.

Ключові слова: Європейський Союз, співпраця, співробітництво, інституційна система, Лісабонський договір, Європейський парламент, Рада Європи.

ANNOTATION

Tzuper T.G. Strengthening the cooperation of the institutions of the European Union in the context of the European integration of Ukraine. – Manuscript.

Master's degree in specialty 281 – "Public Administration". – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2024.

Master's thesis in three sections, each of which is devoted to the study of key aspects of cooperation between the institutions of the European Union and Ukraine in the process of its integration into the European space.

The first section examines the formation of the EU institutional structure and its development in accordance with the Lisbon Treaty. The second section is devoted to the analysis of the role of the main and auxiliary institutions in ensuring integration processes. The third section examines the mechanisms of cooperation between the EU institutions with Ukraine, the role of the European Parliament, the Council of Europe and the prospects for deepening interaction.

The scientific novelty lies in the comprehensive analysis of the institutional mechanism of cooperation between the EU and Ukraine. The practical significance of the results lies in the possibility of their application for improving public policy and the educational process.

Keywords: European Union, cooperation, collaboration, institutional system, Lisbon Treaty, European Parliament, Council of Europe.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	9
1.1 Становлення інституційної системи ЄС	9
1.2 Інституційний розвиток ЄС згідно Лісабонського договору	24
РОЗДІЛ 2	
ІНСТИТУЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	32
2.1 Роль та місце основних інституцій ЄС	32
2.2 Допоміжні органи ЄС як важлива складова інституційної структури	49
РОЗДІЛ 3	
СПІВПРАЦЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З УКРАЇНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ	55
3.1 Інституційний механізм співробітництва ЄС з Україною	55
3.2 Інституції ЄС у забезпеченні євроінтеграції України	67
3.3 Співпраця з Європейським парламентом	72
3.4 Участь України у діяльності Ради Європи	67
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Актуальність обраної теми обумовлюється стратегічним значенням євроінтеграційного курсу України, який охоплює адаптацію політичних, правових, адміністративних та управлінських структур до стандартів Європейського Союзу. У сучасних умовах трансформаційних процесів, що супроводжують інтеграцію до європейського простору, особливої уваги потребує аналіз механізмів взаємодії між Україною та інституціями ЄС. Інституційне співробітництво є визначальним фактором забезпечення ефективного впровадження європейських норм у національну систему управління та права.

Реалізація положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка стала важливим документом інтеграційного характеру, висуває нові вимоги до рівня співпраці. Ефективна імплементація її положень визначає якісні зміни в політичному, економічному та соціальному розвитку України. Аналіз інституційного механізму співробітництва дозволяє виявити не лише чинні недоліки, але й окреслити перспективи вдосконалення системи взаємодії з ЄС, що є важливим для послідовного просування інтеграційного курсу.

У 2014 році, після Революції Гідності, Україна розпочала новий етап співпраці з Європейським Союзом, підписавши Угоду про асоціацію. Документ, який визначає стратегічні засади взаємодії між Україною та ЄС, став основою для поглибленої політичної асоціації та економічної інтеграції. Часткове застосування положень Угоди почалося ще у 2014 році, а з 1 вересня 2017 року документ набув повної юридичної сили, закріпивши напрямок України на інтеграцію до європейського простору.

Підтримка євроінтеграційного курсу з боку громадян України поступово посилювалася, що було відображено у внесенні змін до Конституції у лютому 2019 року. Відтоді стратегічний курс на повноправне членство України в Європейському Союзі отримав конституційне

закріплення. З 2014 по 2022 роки Україна виконала 63% зобов'язань за Угодою про асоціацію, імплементувавши положення права ЄС у більшості сфер. Реалізовано важливі структурні реформи, серед яких антикорупційна політика, децентралізація, реформа судової системи, впровадження європейських стандартів у виробництві, створення ринку газу та електроенергії.

Окремо слід відзначити економічну складову євроінтеграції. З моменту впровадження поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) у 2016 році, ЄС став ключовим торговельним партнером України. У 2021 році частка ЄС у зовнішній торгівлі України досягла 41%, а загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами становив 52,4 млрд євро, що вдвічі перевищує показники до дії ПВЗВТ. Понад 10 тисяч українських компаній отримали доступ до ринку ЄС, що стало важливим фактором розвитку національної економіки.

Війна з боку росії, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, поставила під загрозу здобутки України в євроінтеграції. Уже 28 лютого Україна подала офіційну заявку на членство в ЄС, підтвердивши стратегічний вибір держави. У червні 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення надати Україні статус кандидата на членство, відкривши нову сторінку в історії двосторонніх відносин. До цього моменту Україна надала Європейській Комісії відповіді на два опитувальники, що визначали її відповідність політичним та економічним критеріям вступу, а також стан гармонізації національного законодавства з правом ЄС.

Ухвалення статусу кандидата супроводжувалося рекомендаціями Європейської Комісії, які включають виконання семи ключових умов для подальшого руху до переговорів про вступ. Виконання цих рекомендацій передбачає поглиблення реформ у сфері правосуддя, антикорупційної політики, управління публічними фінансами, а також посилення прозорості та підзвітності державних інституцій. Новий етап інтеграції відкриває перспективи не лише для України, але й для Європейського Союзу, який

отримує партнера зі значним потенціалом у політичній, економічній та безпековій сферах.

Науковці, серед яких Врадій О.С., Ковалів М.В., Найджел Фостер, Прокопенко Л.Л., Рудік О.М., Рудяк Н.М., Сільвія де Марс та інші, у своїх працях глибоко висвітлили основні аспекти функціонування інституцій Європейського Союзу, включаючи їх керівні принципи, організаційну структуру та вплив на інтеграційні процеси. Дослідження Грицяка І.А. акцентує увагу на ролі інституцій ЄС у забезпеченні євроінтеграції України, що є цінним внеском у системний аналіз механізмів співпраці між Україною та Європейським Союзом.

Реалізація задекларованої стратегічної мети, яка передбачає поглиблення партнерства з ЄС та набуття повноправного членства, вимагає високого рівня компетенції в управлінні відносинами з європейськими інституціями, що охоплює не лише участь у політичному діалозі на найвищому рівні, але й налагодження ефективної комунікації та співпраці на технічному рівні з представниками бюрократичного апарату ЄС. Успішна взаємодія потребує досконалого розуміння принципів функціонування основних наднаціональних органів ЄС, таких як Європейська комісія, Європейський парламент, Рада ЄС, а також їхнього внеску у формування спільної політики.

Першочерговим завданням для створення ефективної співпраці з Брюсселем є проведення ґрунтовного дослідження інституційних механізмів ЄС, їх компетенцій, процедур прийняття рішень та механізмів адаптації цих рішень до українських реалій. Аналіз основних функцій та процедур діяльності інституцій ЄС дозволить розробити практичні рекомендації для вдосконалення управлінської спроможності українських органів влади у сфері євроінтеграції.

Метою магістерської роботи є комплексне дослідження розвитку інституційної структури Європейського Союзу, аналіз функцій та механізмів основних і допоміжних інституцій ЄС, а також оцінка їхньої ролі у

забезпеченні євроінтеграції України. Особлива увага приділяється інституційним аспектам співпраці між ЄС та Україною, включаючи вивчення механізмів адаптації українських політичних, правових та управлінських структур до європейських стандартів.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- Дослідити процес створення інституційної системи Європейського Союзу, її основні етапи та еволюцію.
- Вивчити вплив Лісабонського договору на інституційну структуру ЄС, включаючи зміни у функціонуванні та взаємодії інституцій.
- Проаналізувати функції основних інституцій ЄС, їх роль у прийнятті рішень та формуванні спільної політики.
- Визначити функції допоміжних органів ЄС та їх значення у забезпеченні ефективності роботи основних інституцій.
- Дослідити інституційні механізми співпраці між Європейським Союзом та Україною в межах євроінтеграційних процесів.
- Розкрити внесок інституцій ЄС у виконання Україною положень Угоди про асоціації та реалізацію реформ.
- Дослідити форми співпраці України з Європейським парламентом та їх вплив на політичну підтримку євроінтеграції.
- Проаналізувати участь України у роботі Ради Європи в контексті інтеграційних прагнень та демократичних реформ.

Об'єкт дослідження – інституційна структура Європейського Союзу.

Предмет дослідження – механізми співпраці інституцій Європейського Союзу з Україною.

Методи дослідження. У роботі використано системний підхід, методи аналізу, синтезу та порівняння, що дозволяють комплексно оцінити інституційні механізми співпраці. Використання історичного методу сприяє аналізу еволюції співпраці, а метод моделювання допомагає прогнозувати її подальший розвиток.

Наукова новизна. У роботі вперше здійснено комплексний аналіз

діяльності допоміжних інституцій ЄС у контексті їхнього впливу на євроінтеграцію України. Виявлено інноваційні підходи до поглиблення співпраці з основними інституціями ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідження виконано в межах академічних програм, спрямованих на підтримку євроінтеграційних процесів в Україні. Матеріали роботи апробовано на конференціях, а також використано під час підготовки аналітичних звітів для органів державного управління.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення механізмів співпраці з ЄС, а також для навчання студентів і підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин.

Обсяг і структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Магістерську роботу викладено на 96 сторінках. Список використаних джерел налічує 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1 Становлення інституційної системи ЄС

Початок формування інституційної системи Європейського Союзу був започаткований Паризьким договором 1951 року про заснування Європейської спільноти вугілля і сталі (ЄСВС), який набув чинності у 1952 році. Цей договір створив спільний ринок для вугілля, залізної руди, залізного брухту та сталі, базований на принципах вільного обміну і конкуренції. Даний крок став першим прикладом наднаціонального регулювання, спрямованого на економічну інтеграцію країн-учасниць.

Паризький договір запровадив чотирьохкомпонентну інституційну структуру, яка слугувала моделлю для подальшого процесу інтеграції в Європі. Система складалася з Вищого органу, Спеціальної Ради міністрів, Парламентської Асамблеї та Суду, які отримали статус інституцій. Ця модель стала фундаментом для формування сучасних наднаціональних органів Європейського Союзу.

Вищий орган (High Authority), що вважається прототипом сучасної Європейської Комісії, функціонував як постійний виконавчий орган, незалежний від урядів країн-учасниць. Його ключовою рисою було колегіальне ухвалення рішень, що гарантувало наднаціональний характер управління. Ідея створення такого органу була запозичена з французької моделі Комісаріату планування, створеного у 1945 році для модернізації промисловості у післявоєнний період. Жан Моне, один з ідеологів європейської інтеграції, став першим керівником цього органу. Його бачення включало активне втручання наднаціонального органу для досягнення балансу інтересів між країнами-учасницями та запобігання дисбалансам у спільному ринку.

Вищий орган ЄСВС був наділений широкими повноваженнями, що включали ухвалення рішень, які були обов'язковими для країн-учасниць. Завдяки цьому органу інтеграція в межах ЄСВС стала першим прикладом функціонуючої наднаціональної інституції, яка заклала основи для подальшого розвитку європейської інтеграції¹.

До функцій Вищого органу Європейської спільноти вугілля і сталі (ЄСВС) входило регулювання спільного ринку, включаючи встановлення квот на виробництво та розподіл експорту й імпорту в періоди економічних криз. Орган займався розробкою рекомендацій і орієнтовних програм, спрямованих на забезпечення стабільного обсягу виробництва і споживання вугілля та металів. Вищий орган мав право збирати податки з виробників відповідної продукції для фінансування діяльності Спільноти, укладати зовнішні угоди про позики та розподіляти отримані кошти між промисловими підприємствами, а також регулювати ціни на продукцію у торгівлі з третіми країнами.

Орган складався з дев'яти членів, яких обирали уряди країн-учасниць строком на шість років. Принцип кооптації дев'ятого члена підкреслював наднаціональний характер органу. Першим президентом став Жан Моне, який обіймав посаду з 1952 по 1955 рік, а його наступниками були визначні діячі з різних країн ЄСВС.

Для консультацій Вищого органу створили Консультативний комітет, до якого входили представники профспілок, споживачів і підприємців. Цей комітет став прототипом сучасного Європейського економічного і соціального комітету. Верховну владу держав-членів представляла Спеціальна Рада міністрів, яка забезпечувала зв'язок між урядами країн-учасниць та Вищим органом. Спеціальна Рада мала право розглядати, схвалювати або відхиляти рішення і рекомендації Вищого органу з огляду на їх вплив на економіку.

¹ Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – С. 12.

Асамблея ЄСВС, попередник сучасного Європейського парламенту, виконувала функцію парламентського контролю, обговорювала щорічні звіти та могла оголошувати вотум недовіри Вищому органу. Суд ЄСВС, прототип сучасного Суду ЄС, забезпечував тлумачення договорів, розгляд спорів та перевірку правомірності рішень Вищого органу.

Структура інституцій ЄСВС довела свою ефективність, ставши основою для подальшого розвитку європейської інтеграції. Під керівництвом Жана Моне було запропоновано поєднати секторальну та загальну форми інтеграції, що у перспективі призвело до створення Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Євратому у 1957 році на основі Римських договорів. Це стало новим етапом у процесі європейської інтеграції, що передбачав створення єдиних інституцій для координації економічних і політичних процесів².

Європейський Союз виступає унікальною інтеграційною організацією, яка демонструє найвищий рівень реалізації поставлених цілей та досягнення результатів. Його інституційна структура та механізми співпраці забезпечують ефективну координацію економічних, політичних і соціальних процесів, що робить його прикладом успішної багаторівневої інтеграції. Жодна інша регіональна організація у світі не досягла аналогічного ступеня політичної та економічної консолідації, що підтверджує винятковість моделі, впровадженої у Європейському Союзі.

Інтеграційні процеси в межах Європейського Союзу охоплюють широкий спектр політик, зокрема єдиний внутрішній ринок, митний союз, спільну валюту, спільну зовнішню політику та політику безпеки. Такий масштаб і рівень узгодженості дій держав-членів стали можливими завдяки наднаціональним інституціям, які ефективно поєднують міжурядові та наднаціональні елементи управління.

² Врадій О.С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О.С. Врадій. – К., 2006. – С.2.

Європейський Союз слугує моделлю для інших регіонів світу, які прагнуть досягти подібного рівня інтеграції. Однак складність і багатовимірність процесів, реалізованих у межах ЄС, свідчить про значний обсяг необхідних ресурсів, узгоджень та адаптацій, які виходять далеко за межі традиційних міжурядових форматів співпраці.

Перший етап у процесі формування загальноєвропейської інтеграції розпочався зі створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Його ключовою інновацією стало впровадження зони вільної торгівлі та закладення основ функціонування спільного ринку. Паризький договір 1951 року став важливим кроком у напрямі інституціоналізації європейської інтеграції, створивши систему управління з наднаціональними характеристиками для реалізації завдань ЄОВС.

Хоча первинне об'єднання охоплювало лише два промислові сектори – вугілля та сталь, успіхи цієї моделі стали стимулом для розширення співробітництва у майбутньому. Секторна інтеграція, продемонстрована ЄОВС, не лише показала ефективність такого підходу, але й створила передумови для подолання політичних бар'єрів у інших сферах співробітництва між країнами-учасницями.

Цей досвід підтвердив, що поступове поетапне об'єднання, засноване на конкретних економічних вигодах, може слугувати основою для ширшої інтеграції, незважаючи на наявність політичних труднощів. Успіхи ЄОВС стали вирішальним фактором для створення нових механізмів співпраці, що згодом знайшли своє відображення у Римських договорах 1957 року, які започаткували Європейську економічну спільноту та Євратом³.

У процесі аналізу інституційної структури Європейського Союзу та її еволюції застосовано інституціональний підхід, концептуальні засади якого розроблені Дугласом Нортом. Цей підхід визначає інститути як "правила гри", що формують обмежувальні рамки для організації взаємодії між

³ Врадій О.С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О.С. Врадій. – К., 2006. – С.3.

суб'єктами в суспільстві. Інститути виконують функцію структуризації стимулів і мотивів у політичній, економічній та соціальній сферах, створюючи передумови для стабільної взаємодії.

Інституціональний підхід дозволяє досліджувати інститути в контексті їхнього впливу на економічний і соціальний розвиток, а також оцінювати їхню роль у рамках процесів інтеграції. Цей підхід особливо актуальний для аналізу "обмежувальних рамок", які визначають можливості та обмеження для країн-учасниць у процесі їхньої взаємодії в рамках інтеграційного об'єднання.

В офіційних документах Європейського Союзу інститути розглядаються як ключові елементи політичної та організаційної структури, до яких належать Європейська комісія, Рада ЄС, Європейський парламент, Суд Європейського Союзу та Європейська рахункова палата. Ці інституції виконують фундаментальні функції в процесі формування і реалізації політик ЄС, забезпечуючи збалансованість інтересів держав-членів і наднаціонального рівня управління⁴.

У післявоєнний період, позначений недовірою між державами Європи, створення Європейського об'єднання вугілля і сталі стало новим етапом у міждержавних відносинах. Інституціоналізація ЄОВС забезпечила підґрунтя для подальшого розвитку інтеграційних процесів та створення механізмів координації, які сприяли зменшенню політичної напруженості.

Розвиток інституційної структури ЄОВС був пов'язаний із зростанням економічної взаємодії між країнами-учасницями. Поглиблення співпраці в окремих секторах економіки призвело до посилення взаємозалежності держав, що зумовило необхідність удосконалення механізмів управління і прийняття рішень.

⁴ Врадій О.С. Політичні компоненти Європейського Союзу в світовому цивілізаційному процесі / О.С. Врадій // Сучасна цивілізація : гуманітарний аспект. Зб. наук. пр. Вип. 1. – К., 2004. – С. 440.

Еволюція інституційних структур відповідала новим завданням інтеграції, які виникли внаслідок розширення сфер співпраці. Механізми, створені для початкових потреб ЄОВС, виявилися недостатніми для ширших завдань, що призвело до їх адаптації та ускладнення відповідно до нових реалій інтеграційного процесу⁵.

Успішна діяльність Європейського об'єднання вугілля і сталі стала стимулом для подальшого розширення співробітництва між державами-учасницями, що призвело до заснування нових економічних інституцій. У 1957 році на основі Римських договорів було утворено Європейське економічне співтовариство, яке стало ключовим інтеграційним утворенням серед трьох нових об'єднань. Основна мета цього співтовариства полягала у створенні спільного ринку, який забезпечував би вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та робочої сили.

Паралельно було створено Європейське співтовариство з атомної енергії, яке спрямовувало свої зусилля на розвиток атомної енергетики в масштабах усієї Європи. Така форма співпраці виявилася необхідною, оскільки розвиток цієї галузі в межах окремої держави був складним з точки зору ресурсів та технологій. Утворення цього співтовариства відповідало взаємним інтересам країн-учасниць і стало важливим інструментом вирішення енергетичних проблем регіону.

Водночас досвід створення Європейського оборонного співтовариства, яке не змогло стати ефективним через відсутність політичного консенсусу, продемонстрував, що економічні успіхи не завжди можуть бути безпосередньо перенесені на політичну сферу. Ця невдача вказала на необхідність дотримання принципу поступовості в інтеграційних процесах, особливо у чутливих політичних питаннях, де держави залишалися вкрай

⁵ Врадій О.С. Конституційний процес в Євросоюзі : об'єктивний погляд / О.С. Врадій // Трибуна. – 2004. – № 9/10. – С. 30.

обережними щодо передання своїх суверенних повноважень наднаціональним органам⁶.

Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) заклав основу для функціонування чотирьох ключових інституцій: Європейської парламентської асамблеї, Ради, Комісії та Суду. Його стратегічні цілі, які включали створення спільного ринку, економічного і валютного союзу, забезпечили домінуюче положення ЄЕС у системі Співтовариств. Згодом саме інституційні механізми, закріплені в рамках ЄЕС, стали ядром управлінської структури всіх трьох Співтовариств.

Оригінальність інституційної архітектури ЄЕС полягає у поєднанні елементів, притаманних міжнародним організаціям, федеративним і конфедеративним моделям, а також особливостям національної держави. Такий підхід дозволив забезпечити ефективність управління, враховуючи багатовекторність інтересів країн-учасниць.

Інституційна система ЄЕС відобразила характерну для європейської інтеграції конкуренцію між наднаціональними органами та міжурядовими структурами за домінування в процесі прийняття рішень. Ця боротьба частково була врегульована через закріплення в правовій базі ЄЕС принципу субсидіарності, який дозволив визначити межі повноважень між різними рівнями управління. Такий принцип сприяв узгодженню інтересів країн-учасниць та органів ЄЕС, забезпечуючи баланс у процесі інтеграції⁷.

Врешті, прийняття Єдиного європейського акту стало однією з ключових подій у процесі розвитку європейської інтеграції, закріпивши основи для ефективнішого управління та розширення компетенцій інституцій. Необхідно розглянути, як компромісний характер цього документа вплинув на подальше становлення політичного союзу. Наприклад,

⁶ Врадій О.С. Конституційний процес в Євросоюзі : об'єктивний погляд / О.С. Врадій // Трибуна. – 2004. – № 9/10. – С. 31.

⁷ Врадій О.С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О.С. Врадій. – К., 2006. – С.4.

закріплення принципу субсидіарності забезпечило оптимальний баланс між наднаціональними органами та суверенітетом держав-членів.

З одного боку, акт підвищив ефективність прийняття рішень через використання механізму кваліфікованої більшості в Раді, з іншого — зберіг значну роль міжурядового співробітництва в чутливих політичних питаннях. При цьому, закріплення нових процедур співпраці підвищило роль Європейського парламенту, що сприяло розширенню демократичної легітимності Співтовариств.

Разом з тим, підписання Маастрихтського договору відкрило новий етап у розвитку Європейського Союзу, заклавши основи для політичного та економічного союзу. Оскільки договір передбачав значне розширення сфер кооперації, то його впровадження стало важливим кроком у напрямі формування європейської ідентичності. Зокрема, створення валютного союзу та впровадження єдиної валюти посилили економічну інтеграцію.

Отже, принципи, закладені в Єдиному європейському акті та Маастрихтському договорі, стали основою для модернізації інституційної системи Європейського Союзу. Безперечно, такі заходи сприяли підвищенню ефективності інтеграційних процесів, забезпечуючи гармонію між наднаціональними структурами та національними інтересами⁸.

Маастрихтський договір став ключовою подією у розвитку європейської інтеграції, продовжуючи традицію установчих документів Європейського Співтовариства та Єдиного європейського акту. Він заклав основи політичного союзу, спрямованого на посилення наднаціональних аспектів у структурі Європейського Союзу. Одним із головних досягнень договору було підвищення ролі Європейського парламенту, розширення застосування голосування кваліфікованою більшістю та вдосконалення принципу субсидіарності.

⁸ Official Journal of the European Union. Treaty establishing the European Atomic Energy Community. Official web-site. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ EN/TXT/PDF/?ur i=OJ:C:2016:203:FULL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?ur i=OJ:C:2016:203:FULL)

Попри значний прогрес, договір мав компромісний характер, оскільки між державами-членами залишалися розбіжності у поглядах на низку ключових питань. Для уникнення зриву ухвалення було передбачено додаткову гнучкість у тексті документа, а деякі важливі аспекти реформування перенесено на майбутнє. Ця ситуація виявила необхідність продовження інституційних реформ, що знайшло своє втілення в Амстердамській редакції Договору про ЄС, а згодом — у Ніццькому договорі.

Розширення Європейського Союзу, яке супроводжувало ці реформи, стало найбільшим за масштабами в історії об'єднання. Інтеграція, яка з часом ставала дедалі складнішою, потребувала структурних змін для забезпечення ефективності управління в умовах збільшення кількості країн-учасниць. Ніццький договір ініціював комплексну реформу, спрямовану на вдосконалення порядку формування керівних органів ЄС, поліпшення механізмів прийняття рішень, балансування впливу між великими та малими державами-членами, розширення компетенції інституцій, а також підвищення прозорості в роботі всього об'єднання.

Попри ці зміни, Ніццький договір залишався компромісним документом, який не повною мірою відповідав масштабам майбутнього розширення ЄС. Основною причиною цього були глибокі розбіжності між державами-членами щодо інституційних трансформацій. Полеміка виникала не лише між великими й малими країнами, а й серед провідних держав ЄС, які намагалися просувати власні моделі розвитку об'єднання. Зокрема, небажання частини держав розширювати сфери, що підпадали під голосування кваліфікованою більшістю, дебати щодо розподілу мандатів у європейських інститутах для ЄС-27, а також суперечності в політичних пріоритетах підкреслили складність досягнення консенсусу.

Результати Ніццької конференції в основному відповідали очікуванням Німеччини, яка посилила свої позиції в ЄС. Зміцнення її впливу стало прикладом того, як національні інтереси продовжували відігравати важливу

роль у процесі європейської інтеграції. У підсумку, Ніщський договір став перехідним етапом до подальшого вдосконалення інституційної системи ЄС з урахуванням викликів, пов'язаних із розширенням та новими політичними реаліями⁹.

Одним із ключових аспектів Ніщського договору було передбачення подальшого реформування інституційної системи Європейського Союзу. У документі також було закріплено рішення про скликання конвенту, основною метою якого стала розробка Конституції та підвищення рівня демократичності в рамках функціонування ЄС. Такі кроки підтвердили прагнення держав-членів продовжувати реформування, незважаючи на розбіжності у національних інтересах та різноспрямованість позицій. Реформи були спрямовані на зміцнення наднаціонального характеру інституційної архітектури Союзу.

Ніщський договір став черговим етапом у цьому напрямку, хоча його значення виявилось меншим, ніж очікувалося. Разом із тим він створив підґрунтя для подальших змін, які потребували глибшого осмислення. Для досягнення цього на зустрічі Європейської ради в Лакені було ухвалено Лакенську декларацію, що визначила склад, процедури, методи роботи та коло питань для обговорення в межах конвенту.

Під головуванням Валері Жискара д'Естена конвент мав вирішити комплекс завдань, пов'язаних із підготовкою Європейської Конституції. Учасники почали з відкритих слухань, що дозволило отримати широкий спектр пропозицій і відповісти на ключові питання, визначені в Декларації про майбутнє Союзу. Подальша робота конвенту полягала в аналізі отриманих даних та організації дискусій для узгодження різних позицій і вироблення консолідованого бачення майбутньої структури Європейського Союзу.

⁹Врадій О.С. Концепції інтеграційних перетворень ЄС : перехід до політичних компонентів розвитку / О.С. Врадій // Дослідження світової політики : Зб. наук. пр. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – Випуск 29. – С. 129.

Цей підхід засвідчив поступовий, інклюзивний характер реформ, що мав на меті гармонізацію інтересів держав-членів та інституцій ЄС для забезпечення більшої демократичності та ефективності в управлінні Союзом¹⁰.

Європейські інституції в межах роботи Європейського конвенту зосередили увагу на забезпеченні максимальної прозорості процесу ухвалення рішень і широкому залученні громадян до обговорення ключових питань майбутнього Європейського Союзу, що було зумовлено необхідністю реагувати на критику євроскептиків, які вбачали інтеграційні процеси винятково справою політичних еліт, віддалених від потреб і інтересів пересічних громадян. Головною метою стало не лише зміцнення довіри до європейського проекту, а й легітимізація ухвалених рішень через створення умов для відкритого діалогу між усіма зацікавленими сторонами.

10 липня 2003 року в Брюсселі відбулося заключне засідання Європейського конвенту щодо майбутнього Європи. Під час цього засідання було завершено роботу над «Проектом Договору, що встановлює Конституцію для Європи». Головним викликом у роботі конвенту стало досягнення балансу між двома основними підходами до інтеграції. Перший з них, федералістський, передбачав посилення наднаціональних інституцій і поступове обмеження впливу держав-членів на ключові рішення. Другий, міжурядовий, спрямовувався на збереження суверенітету держав-членів і мінімізацію передачі повноважень наднаціональним структурам.

Учасники конвенту зіткнулися з численними труднощами, спричиненими різницею у поглядах представників національних парламентів, урядів і громадянського суспільства на розподіл компетенцій між Європейським Союзом та державами-членами. Парламентарії, попри участь у роботі конвенту, не завжди підтримували федералістський підхід, відстоюючи позицію своїх національних урядів, які були зацікавлені у

¹⁰Врадій О.С. На шляху до Європейської Конституції : Європейський конвент і перспективи розробки Конституції Європейського Союзу / О.С. Владій // Дослідження світової політики : Зб. наук. пр. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – Випуск 31. – С. 70.

збереженні чітких меж між сферою впливу ЄС та суверенними повноваженнями держав. Найбільшу увагу приділяли питанням, пов'язаним із розподілом повноважень, що залишалися центральними у дискусіях про майбутню Конституцію ЄС.

Конвент розпочав свою роботу з організації відкритих слухань, що дозволило зібрати широкий спектр думок і пропозицій щодо реформування європейської інституційної системи. Особлива увага приділялася аналізу отриманих відповідей на питання, сформульовані у «Декларації про майбутнє Союзу», яка окреслила основні напрямки подальших реформ. В обговореннях активно брали участь не лише представники урядів і парламентів держав-членів, але й експерти, науковці та громадські організації, що надало процесу додаткової легітимності.

Головною метою роботи конвенту стало створення документа, який міг би примирити розбіжності між країнами-членами і водночас запропонувати ефективний механізм управління для Європейського Союзу, що розширювався. Зокрема, однією з основних тем обговорення було запровадження чіткого розподілу сфер компетенції між наднаціональними інституціями та державами-членами, що дозволило б уникнути ризиків подальшого розмивання державного суверенітету.

Незважаючи на складність завдання, конвент зумів виробити компромісний текст «Проекту Договору, що встановлює Конституцію для Європи», який став основою для подальших дискусій і рішень у рамках європейської інтеграції¹¹.

Конституція Європейського Союзу базується на ключових положеннях, закріплених у Римському та Маастрихтському договорах. Документ складається з 265 сторінок і 448 статей, структурованих у чотири розділи: інститути Союзу, компетенція інституцій, політики Союзу у різних галузях, а також порядок внесення змін до Основного закону. Конституція стала

¹¹Врадій О.С. На шляху до Європейської Конституції : Європейський конвент і перспективи розробки Конституції Європейського Союзу / О.С. Владій // Дослідження світової політики : Зб. наук. пр. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – Випуск 31. – С. 72.

важливим кроком у систематизації та оновленні правової бази ЄС, спрямованої на ефективне функціонування Союзу в умовах розширення.

Особливої уваги заслуговує питання нових процедур голосування. Після ратифікації Конституції країнами-членами, з 2009 року ухвалення рішень у ЄС здійснюється за принципом подвійної більшості: 55% голосів держав-членів плюс одна країна, які представляють щонайменше 65% населення Союзу. Наприклад, для прийняття рішення в складі 25 країн необхідно було отримати згоду 15 держав, а після вступу Румунії та Болгарії — 16 із 27. У разі, якщо ініціатором пропозиції виступає Рада Міністрів, а не Єврокомісія, поріг підтримки збільшується до 72% країн-членів. Такий підхід був впроваджений для збереження балансу інтересів між великими та малими країнами, а також для захисту їхніх прав у питаннях зовнішньої політики та внутрішнього правопорядку.

Однією з ключових інновацій стало скорочення кількості питань, що потребують одноголосного рішення, на користь застосування принципу подвійної більшості та значно пришвидшило процес ухвалення рішень, забезпечивши при цьому більшу прозорість та ефективність роботи інституцій ЄС.

У липні 2004 року Конституція була одноголосно ухвалена на саміті голів держав та урядів країн-членів ЄС. Документ закріпив посилення наднаціонального регулювання інтеграційних процесів і підтвердив формування Європейського Союзу як федеративного утворення. Конституція визначила основні механізми, які сприяють поглибленню інтеграції, та заклала підґрунтя для подальшого розвитку ЄС як єдиної політико-економічної системи¹².

Лісабонський договір став наступним етапом еволюції європейського права після Конституції ЄС. У його основу було покладено принципи правової демократичної держави, забезпечення пріоритету прав людини, а

¹² Врадій О.С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О.С. Врадій. – К., 2006. – С.7.

також створення ефективних механізмів для гармонізації інтересів особи, держави, регіону та наднаціональних утворень. Документ спрямований на адаптацію Європейського Союзу до нових викликів, зумовлених глобалізацією, з одночасним прагненням мінімізувати її негативні наслідки.

Договір впроваджує оновлену правову основу, яка дозволяє враховувати багатовимірність процесів інтеграції та забезпечувати баланс між суверенітетом держав-членів і необхідністю посилення наднаціонального управління. Лісабонський договір закріпив пріоритетність прав людини через інтеграцію Хартії основоположних прав ЄС до первинного законодавства Союзу, що стало важливим кроком у захисті демократичних цінностей.

Одним із ключових завдань договору стало забезпечення інституційної ефективності у розширеному складі Союзу. Договір запровадив нові механізми ухвалення рішень, удосконалив процедури голосування, а також зміцнив роль Європейського парламенту. Усі ці заходи були спрямовані на те, щоб підвищити легітимність і прозорість діяльності Європейського Союзу, враховуючи інтереси як держав-членів, так і громадян.

Лісабонський договір створив передумови для подальшої інтеграції, формуючи систему, здатну адаптуватися до змінних умов міжнародного середовища і внутрішніх потреб Союзу¹³.

Таким чином, становлення інституційної системи Європейського Союзу стало визначальним етапом у процесі інтеграції, починаючи з підписання Паризького договору 1951 року. Введення Європейського об'єднання вугілля і сталі забезпечило основу для подальшого формування механізмів співпраці між країнами, демонструючи ефективність наднаціонального управління. Чітка інституційна структура, що включала Вищий орган, Спеціальну Раду міністрів, Парламентську Асамблею та Суд, забезпечила можливість гармонійного розвитку спільного ринку.

¹³ Європейський Союз : навч. посіб. / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с

Подальша еволюція, представлена створенням Європейського економічного співтовариства і Євратому, підкреслила необхідність розширення сфер співпраці. Інституційна система ЄЕС, що увібрала елементи наднаціональності та міжурядовості, забезпечила стабільність процесів інтеграції, незважаючи на політичні виклики і протиріччя.

Прийняття ключових договорів, таких як Маастрихтський і Лісабонський, стало важливими етапами модернізації структури управління ЄС, адаптуючи її до потреб сучасності. Документи забезпечили посилення демократичності, легітимності та прозорості інституційного управління, а також закріпили важливість принципів субсидіарності.

Інституційна система Європейського Союзу продовжує залишатися фундаментом для досягнення цілей європейської інтеграції, демонструючи здатність адаптуватися до нових викликів і змін у міжнародному середовищі. Успіхи в управлінні, забезпеченні балансу між суверенітетом держав-членів і наднаціональним регулюванням дозволяють розглядати ЄС як унікальну модель ефективної багаторівневої інтеграції.

1.2 Інституційний розвиток ЄС згідно Лісабонського договору

У період головування Німеччини в Європейському Союзі в першій половині 2007 року розпочалася серйозна робота над новим договором, метою якого було закріплення досягнень інтеграційних процесів та впровадження інституційних змін. Основні положення договору були узгоджені вже під час червневого саміту того ж року¹⁴.

З огляду на складність завдання, перед розробниками стояли три ключові цілі: по-перше, консолідація наявних інтеграційних досягнень; по-друге, впровадження нових інституційних і процедурних механізмів; і, по-третє, створення договору з максимально можливим конституційним характером.

¹⁴ Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник ЦВК. – №1(11). – 2008. – С.74.

Особливого значення надавали вирішенню питання конституційності, оскільки саме положення такого характеру у Договорі про Конституцію для Європи викликали спротив і стали причиною його відхилення на референдумах у Франції та Нідерландах. Проблема колізії між положеннями національних конституцій держав-членів і засновницьких договорів ЄС не є новою та неодноразово піднімалася у контексті інтеграційних процесів.

З одного боку, необхідність конституційних змін була зумовлена прагненням досягти більшої гармонії між національними законодавствами та законодавством Європейського Союзу. З іншого боку, складність полягала в узгодженні інтересів держав-членів, які залишалися обережними у питанні передачі частини своїх суверенних повноважень на наднаціональний рівень.

Наприкінці роботи над новим договором було враховано численні зауваження та пропозиції, які виникали під час дебатів і консультацій між державами-членами. Основною перевагою підходу, застосованого під час роботи, було те, що договір дозволив закріпити вже досягнуті інтеграційні результати, зберігши баланс між інтересами національних урядів і наднаціональних інституцій.

Отже, новий договір, розроблений у 2007 році, став черговим етапом у розвитку європейської інтеграції, демонструючи здатність Європейського Союзу адаптуватися до сучасних викликів і забезпечувати ефективну координацію між рівнями управління¹⁵.

Дискусії щодо правової природи засновницьких договорів Європейського Союзу набули особливої актуальності після підписання Договору, що засновував Конституцію для Європи 2004 року. Цей документ порушив питання про межу між міжнародними договорами та актами конституційного характеру. Однак Конституція для Європи викликала суперечливі реакції серед держав-членів, що спричинило необхідність перегляду концепції її впровадження. Лісабонський договір був розроблений

¹⁵ Davis K. Law of the European Union: Trans. from the 2nd English edition / K. Davis. – К.: Znannya, 2005. – P.23.

для подолання правових і політичних перешкод, що виникли під час ратифікації Конституції. Він спрямований на зміцнення механізмів ухвалення рішень і консолідацію демократичних принципів у внутрішній і зовнішній політиці Союзу. У договорі збережено більшість положень Конституції для Європи, проте були вилучені символічні аспекти, зокрема офіційне проголошення Конституції та державні символи.

Однією з найважливіших новел Лісабонського договору стало введення посади постійного президента Європейської Ради, обраного на два з половиною роки з можливістю переобрання. Такий підхід спрямований на забезпечення стабільності та послідовності в роботі Європейської Ради, особливо у сфері міжурядової взаємодії. Крім того, договір вперше офіційно наділив ЄС міжнародною правосуб'єктністю, що значно розширило його можливості на міжнародній арені. Важливим нововведенням стала також реформа системи голосування в Раді ЄС, яка передбачає використання принципу подвійної більшості. Це дозволило ефективніше ухвалювати рішення в умовах розширення Союзу, забезпечуючи баланс між великими та малими державами-членами.

Лісабонський договір має важливі відмінності від Конституції для Європи. Головна різниця полягає в їхньому правовому статусі: якщо Конституція для Європи мала замінити всі попередні засновницькі договори та стати джерелом первинного права найвищої ієрархії, то Лісабонський договір функціонує як ревізійний документ, доповнюючи та уточнюючи положення Римського договору 1957 року і Маастрихтського договору 1992 року. Такий підхід дозволив зберегти правову наступність і уникнути радикальних змін, які могли б викликати нові політичні суперечності.

Лісабонський договір також відображає компроміс між федеративним і міждержавним підходами до інтеграції. Він став відповіддю на політичні виклики, що постали перед ЄС після відмови Франції та Нідерландів ратифікувати Конституцію для Європи. Документ посилив позиції Європейського парламенту, розширивши його повноваження у сфері

законодавства та бюджету, що підвищило демократичну легітимність Союзу. Водночас Лісабонський договір підтвердив важливість принципу субсидіарності, який забезпечує баланс між наднаціональними інституціями та суверенними державами-членами.

Таким чином, Лісабонський договір демонструє еволюційний підхід до правового реформування Європейського Союзу. Він поєднує інституційні новації з прагненням зберегти баланс між інтересами держав-членів і наднаціональними органами. Завдяки своїм положенням договір став важливим етапом у розвитку правової та політичної архітектури Союзу, спрямованої на підвищення ефективності та демократичності його функціонування¹⁶.

Введення посади Високого представника Європейського Союзу з питань зовнішньої політики та безпеки стало важливим кроком у посиленні зовнішньополітичного впливу ЄС. Новий інститут об'єднав функції Високого представника ЄС з питань спільної зовнішньої політики та безпеки і Європейського комісара з питань зовнішніх відносин. Таким чином, інтеграція цих функцій дозволила посилити координацію в зовнішньополітичних справах, забезпечуючи узгодженість між інституціями Союзу. Високий представник також отримав статус віцепрезидента Європейської комісії, що підкреслює важливість інтеграції наднаціонального і міжурядового підходів у діяльності Європейського Союзу.

Зменшення кількості членів Колегії Європейських комісарів було ще одним важливим рішенням, спрямованим на оптимізацію інституційної структури Союзу. Лісабонський договір закріпив положення, за яким кількість комісарів зменшується до двох третин від кількості держав-членів, починаючи з 2014 року. Це реформування мало на меті зменшення бюрократичної надбудови і підвищення ефективності роботи Комісії, що є особливо важливим на тлі зростання кількості держав-членів з 12 до 27.

¹⁶ Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник ЦВК. – №1(11). – 2008. – С.75.

Такий підхід сприяв усуненню дублювання функцій і сприяв підвищенню оперативності ухвалення рішень.

Нововведенням стала система голосування за принципом «подвійної більшості», яка замінила попередній механізм консенсусу. Цей підхід передбачає, що рішення ухвалюються за умови підтримки 55% держав-членів, які представляють не менше 65% населення Союзу. Така система забезпечує баланс між інтересами великих і малих держав, враховуючи як демографічний, так і політичний аспекти.

Хартія основоположних прав, хоча й не була включена до тексту Лісабонського договору, зберегла своє значення як окремий правовий документ. Її положення інтегровані в правову систему Союзу, що свідчить про відданість ЄС демократичним цінностям та забезпеченню прав і свобод громадян.

Набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року знаменувало початок нового етапу в розвитку Союзу. Основні положення договору спрямовані на посилення інституційної архітектури Європейського Союзу та вдосконалення механізмів інтеграції. Запровадження нових посад, таких як Президент Європейської ради та Високий представник із зовнішніх справ і безпеки, стало свідченням прагнення Союзу до інституційного зміцнення.

Заснування Європейської служби зовнішньої діяльності, яка фактично виконує функції міністерства закордонних справ Союзу, стало важливим інструментом у зміцненні зовнішньої політики, а така структура дозволила підвищити ефективність і узгодженість дипломатичних зусиль, що є необхідним у контексті зростання ролі Європейського Союзу на міжнародній арені.

У підсумку, Лісабонський договір значно посилив інституційну систему Союзу, адаптуючи її до нових викликів і вимог розширеного ЄС. Запроваджені реформи сприяли підвищенню ефективності управління, що

дозволяє Європейському Союзу залишатися провідним інтеграційним об'єднанням у світі¹⁷.

Лісабонський договір містить наступні положення¹⁸ Лісабонський договір вніс значні зміни у функціонування Європейського Союзу, заклавши основи для модернізації його інституційної архітектури, процедур ухвалення рішень та міжнародної правосуб'єктності. Однією з ключових новацій стало набуття Союзом повноцінного статусу суб'єкта міжнародного права, що дозволило йому укладати договори та брати участь у міжнародних організаціях як незалежний актор. Скасування попередньої «піларної» системи, що викликала плутанину щодо компетенцій, забезпечило більш чіткий розподіл функцій між державами-членами та інституціями ЄС.

У рамках реформи також було врегульовано розподіл повноважень між ключовими представниками Союзу у міжнародних відносинах. Президент Європейської Ради набув статусу, що відповідає главі держави, тоді як президент Європейської Комісії функціонує як глава уряду. Високий представник із зовнішньої політики та безпеки отримав функції, еквівалентні міністру закордонних справ. Такий розподіл сприяв більшій ефективності та координації зовнішньополітичних дій Союзу.

Статус Європейської Ради було закріплено як однієї з ключових інституцій, яка відповідає за стратегічне керівництво Союзом. Повноваження органу поширюються на питання внутрішніх справ, юстиції, зовнішньої політики, а також конституційних питань, зокрема номінації Президента Європейської Комісії та Високого представника. Президент Європейської Ради, що обирається кваліфікованою більшістю, забезпечує послідовність у роботі цього органу, спрямовуючи його діяльність на довгострокові цілі.

¹⁷ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007// Official Journal of the European Union. – Vol.50. – P. 6.

¹⁸ Інституційний розвиток ЄС [електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243284695&cat_id=223223535&ctime=1266855384301

Рада Міністрів отримала оновлений механізм ухвалення рішень, що базується на принципі подвійної більшості. Це нововведення дозволило зменшити залежність від консенсусу, що значно пришвидшило процес прийняття рішень. З іншого боку, було збережено можливість для окремих груп країн блокувати рішення у випадках, коли вони мають значний вплив на населення ЄС. Публічність процедур у засіданнях Ради Міністрів стала кроком до більшої прозорості діяльності органу.

Європейська Комісія зазнала змін у складі, що спрямовані на підвищення ефективності. Замість представництва кожної держави-члена, кількість комісарів скоротилася до двох третин від загальної кількості країн-членів. Важливою інновацією стало об'єднання функцій віцепрезидента Комісії з посадою Високого представника. Це рішення сприяло більшій скоординованості у внутрішній та зовнішній політиках.

Роль Європейського Парламенту значно розширилася, що дозволило забезпечити демократичну легітимність ухвалення рішень у понад 40 нових сферах, включаючи енергетичну безпеку, правосуддя та внутрішні справи. Відсутність поділу бюджету на обов'язкові та необов'язкові витрати посилила вплив Парламенту у фінансовій сфері. Також посилювалися його повноваження у процесі затвердження кандидатур керівництва Союзу, зокрема президента Комісії та високого представника.

Запровадження посади Високого представника із зовнішньої політики супроводжувалося створенням Європейської служби зовнішньої діяльності. Цей орган інтегрував попередні делегації Комісії у повноцінні дипломатичні представництва Союзу, що дозволило посилити його роль на міжнародній арені.

Лісабонський договір також заклав підґрунтя для нового етапу розширення ЄС, зокрема через посилення юридичного значення Копенгагенських критеріїв. Водночас, інститутам Союзу надано більші дискреційні повноваження у питаннях прийняття нових членів, що забезпечує вищий рівень контролю за процесом інтеграції.

Отже, реформи, закріплені Лісабонським договором, не лише вдосконалили інституційну систему Союзу, а й створили умови для його адаптації до нових викликів. Баланс між національним суверенітетом і наднаціональною інтеграцією став основою стабільності та поступального розвитку Європейського Союзу.

Лісабонський договір закріпив міжнародну правосуб'єктність Європейського Союзу, надавши йому можливість укладати міжнародні договори та брати участь у міжнародних організаціях. Скасування піларної системи усунуло невизначеність у розподілі компетенцій між інституціями Союзу та державами-членами.

Впровадження системи голосування за принципом подвійної більшості надало можливість більш оперативно ухвалювати рішення, враховуючи як кількість держав-членів, так і частку населення. Посада постійного президента Європейської Ради забезпечує сталість керівництва, тоді як Високий представник із зовнішньої політики та безпеки отримав ширші повноваження для координації зовнішньої діяльності.

Європейська Комісія зазнала змін у структурі, що спрямовані на зменшення бюрократичних навантажень та підвищення ефективності. Зменшення кількості членів Комісії до двох третин від загальної кількості держав-членів дозволило уникнути дублювання функцій. Розширення повноважень Європейського Парламенту у законодавчій і бюджетній сферах зміцнило його роль у процесах ухвалення рішень.

У тексті договору закріплено положення про Копенгагенські критерії як обов'язкову умову для розширення Союзу, що посилило правове регулювання процесу вступу нових держав. Запроваджені реформи оптимізували механізми управління, адаптувавши їх до нових умов функціонування Союзу.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Роль та місце основних інституцій ЄС

Роль та місце основних інституцій Європейського Союзу полягають у забезпеченні ефективного функціонування інтеграційних процесів, збереженні балансу між національним суверенітетом держав-членів та наднаціональними інтересами Союзу, а також реалізації стратегічних завдань у різних сферах політики. Інституції ЄС, такі як Європейська рада, Європейська комісія, Європейський парламент та Рада ЄС, відіграють ключову роль у розробці, координації та ухваленні рішень, що спрямовані на досягнення цілей інтеграції, економічного розвитку та забезпечення міжнародної співпраці.

Кожна інституція виконує окрему функцію в системі управління ЄС. Європейська рада визначає політичні пріоритети і стратегічні цілі Союзу. Європейська комісія відповідає за ініціювання законодавчих пропозицій, моніторинг виконання законодавства та представлення інтересів ЄС на міжнародній арені. Європейський парламент забезпечує демократичну легітимність через представництво громадян держав-членів, а також бере участь у бюджетному процесі та законодавчій діяльності. Рада ЄС виконує функцію координації між урядами держав-членів і ухвалює рішення щодо законодавства та політики в межах Союзу¹⁹.

Проблематика наднаціонального характеру інституцій Європейського Союзу вимагає чіткого визначення понять та аналізу їхнього взаємозв'язку з концепцією державного суверенітету, а також врахування еволюції міжнародного права. Наднаціональні інституції часто сприймаються через призму змін у суверенітеті держав-членів, що обумовлює різні підходи до їх

¹⁹ Войтенко І.-Х.Р. Наднаціональні інституції Європейського союзу / І.-Х.Р. Войтенко [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/31.pdf

оцінки в науковій літературі. Аналіз цього явища потребує усвідомлення, як ці інституції функціонують у межах міжнародного права, враховуючи його зміни за останні десятиліття, а також сучасні тенденції до інтеграції.

Створення основних інституцій Європейського Союзу бере початок з 1952 року, коли було засновано Європейське об'єднання вугілля і сталі. Перші інституції включали Асамблею, Раду, Комісію та Суд, які з часом трансформувалися у сучасні наднаціональні органи. Асамблея перетворилася на Європейський парламент, що виконує функції законодавчого органу, а Суд справедливості Європейського Союзу став арбітром у правових суперечках. Рада, яка представляє уряди держав-членів, зберегла свої координаційні функції, однак її вплив у деяких аспектах знизився порівняно з іншими інституціями. Європейська комісія залишилася ключовим виконавчим органом, відповідальним за реалізацію політик ЄС.

Європейський Союз сьогодні складається із семи основних інституцій, які виконують визначені в установчих договорах функції. До них належать Європейський парламент, Європейська рада, Рада Європейського Союзу, Європейська комісія, Суд справедливості Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Європейська рахункова палата. Кожна з інституцій відіграє важливу роль у забезпеченні збалансованого та ефективного функціонування Союзу, що сприяє досягненню його стратегічних цілей та підтримує інтеграційні процеси²⁰.

Законодавчий і правотворчий процес у межах Європейського Союзу реалізується за участі трьох ключових інституцій: Європейського парламенту, Ради Європейського Союзу та Європейської комісії.

Європейський парламент, як законодавчий орган, представляє інтереси громадян держав-членів та бере участь у спільному з Радою ЄС процесі ухвалення законодавчих актів. Основні функції парламенту полягають у затвердженні законодавчих ініціатив, прийнятті бюджету та здійсненні демократичного контролю над діяльністю інших інституцій. Його роль є

²⁰ Sylvia de Mars. The EU institutions. EU Law in the UK, 2020. – P. 33-61.

особливо важливою у процедурі спільного ухвалення рішень, яка поширюється на більшість сфер компетенції Союзу.

Рада Європейського Союзу, яка складається з представників урядів держав-членів, здійснює координацію та ухвалення рішень щодо законодавчих ініціатив. Європейська комісія є виконавчим органом, відповідальним за ініціювання законодавчих пропозицій і моніторинг виконання прийнятих рішень. Комісія виступає гарантом дотримання європейського права, представляючи інтереси Союзу в цілому, а також контролює імплементацію політик і програм, прийнятих іншими інституціями (таб.2.1)²¹.

Таблиця 2.1. - Основні інституції ЄС та їх ролі

Інституція	Основні функції	Склад	Роль у ЄС
Європейський Парламент	Здійснює законодавчу та бюджетну функції, контролює діяльність інших органів ЄС.	Депутати, обрані громадянами ЄС.	Представляє інтереси громадян ЄС, ухвалює закони разом із Радою ЄС, затверджує бюджет.
Рада Європейського Союзу	Приймає рішення у сфері законодавства, бюджету, зовнішньої політики та інших важливих напрямків.	Міністри урядів країн-членів, залежно від галузі.	Представляє інтереси держав-членів, забезпечує координацію політик, бере участь у законодавчому процесі.
Європейська Комісія	Ініціює законодавство, виконує функції виконавчого органу, контролює дотримання законодавства.	Комісари, призначені урядами країн-членів.	Забезпечує виконання законів, управляє бюджетом, представляє ЄС на міжнародній арені.
Європейська Рада	Визначає стратегічні напрями розвитку ЄС, приймає рішення з ключових політичних питань.	Лідери держав і урядів країн-членів, Президент Європейської Ради.	Формує стратегічні пріоритети, ухвалює ключові рішення, спрямовані на довгострокову інтеграцію ЄС.

Джерело: складено автором

²¹ Nigel Foster. The Union institutions. EU LawDirections, 2020. – P. 36-67.

Європейський парламент є ключовою інституцією Європейського Союзу, що забезпечує демократичне представництво громадян усіх держав-членів. Даний орган має статус єдиної наднаціональної структури, представники якої обираються безпосередньо громадянами країн, що входять до складу Союзу. Його діяльність охоплює широкий спектр функцій, зокрема участь у законотворчому процесі, затвердження бюджету та контроль за іншими інституціями Європейського Союзу.

Законотворча функція парламенту реалізується в рамках співпраці з Радою Європейського Союзу через процедуру спільного ухвалення рішень, що дозволяє забезпечити баланс між інтересами громадян і урядів держав-членів. Парламент також відіграє важливу роль у прийнятті рішень, що стосуються прав людини, демократичних стандартів і соціальної політики.

Управління діяльністю парламенту покладено на голову, якого обирають терміном на два з половиною роки. Голова виконує функцію офіційного представника парламенту в інституціях Європейського Союзу, а також на міжнародній арені. Його обов'язки включають контроль за організацією роботи парламенту, координацію його засідань та підписання ухвалених законодавчих актів і бюджету, що є обов'язковою умовою для їх введення в дію.

Особливе значення має роль парламенту у забезпеченні прозорості та підзвітності діяльності інших інституцій Європейського Союзу. Завдяки механізмам парламентського контролю він сприяє утвердженню демократичних принципів у діяльності Союзу, забезпечуючи ефективність управління та захист інтересів громадян.

Європейський парламент є прикладом успішного функціонування наднаціональної демократичної інституції, яка сприяє інтеграції та стабільності в Європейському Союзі, забезпечуючи високий рівень участі громадян у процесі прийняття рішень²².

²² Monika Mayrhofer. The EU's institutional human rights architecture. The European Union and Human Rights : Law and Policy, 2020. – P. 117-134.

Європейський парламент формується шляхом загальних прямих виборів, що проводяться кожні п'ять років у державах-членах Європейського Союзу. Цей орган виконує функцію представництва інтересів громадян Союзу. Відповідно до положень Договору про Європейський Союз, склад парламенту становить 705 депутатів, кількість яких пропорційно розподіляється між країнами відповідно до чисельності їхнього населення.

Країни з більшою кількістю населення мають більшу кількість представників, у той час як менші країни з меншою чисельністю населення забезпечені меншою кількістю депутатських місць. Такий принцип розподілу сприяє дотриманню балансу між великими та малими державами-членами, забезпечуючи пропорційне представництво громадян.

Члени парламенту об'єднуються у політичні групи на основі спільних ідеологічних платформ і політичних переконань, що дозволяє створювати коаліції для реалізації спільних законодавчих ініціатив. Незалежно від країни походження, депутати мають рівні права і обов'язки, спрямовані на розробку і прийняття рішень, що сприяють забезпеченню стабільного розвитку Європейського Союзу²³.

У діяльності Європейського парламенту важливу роль відіграють політичні групи та комітети, які є основними структурними елементами організації його роботи. Політичні групи формуються на основі ідеологічної близькості членів парламенту та сприяють координації їхньої діяльності. Завдяки цим групам забезпечується ефективна організація розгляду питань, розподіл посад і впровадження спільних політичних стратегій.

Спеціалізовані комітети парламенту здійснюють підготовку законодавчих ініціатив, виконуючи функцію первинного аналізу політичних пропозицій. Комітети розглядають деталі запропонованих законодавчих актів, проводять обговорення і формулюють рекомендації для їх подальшого розгляду у повному складі парламенту. Такий підхід забезпечує високий

²³ Nigel Foster. The Union institutions. EU LawDirections, 2020. – P. 36-67.

рівень компетенції та глибини аналізу на всіх етапах законотворчого процесу.

Після завершення роботи в комітеті питання передається на пленарне засідання парламенту, де відбувається його остаточне обговорення та ухвалення рішень. Завдяки чіткій організації роботи через комітети та політичні групи парламент забезпечує системність і послідовність у своїй діяльності, що сприяє реалізації інтеграційних цілей Європейського Союзу²⁴.

Європейський парламент виконує три основні функції, які визначають його роль у законотворчому процесі та регулюванні діяльності Європейського Союзу. Парламент має право ухвалювати або відхиляти законодавчі ініціативи, а також вносити поправки до них, хоча в окремих випадках його можливості вносити зміни є обмеженими. Законодавчі акти підлягають затвердженню як Європейським парламентом, так і Радою Європейського Союзу, що забезпечує баланс між цими інституціями в законотворчому процесі.

Процедура спільного ухвалення рішень надає однаковий вплив Парламенту та Раді у багатьох сферах, включаючи внутрішній ринок, екологію та транспорт. Водночас, у певних галузях, таких як сільське господарство, економічна політика та імміграція, Рада ухвалює рішення самостійно, однак її обов'язком залишається проведення консультацій з Парламентом.

Крім законодавчої ролі, Парламент здійснює важливу функцію затвердження стратегічних рішень, таких як прийняття нових держав-членів до складу Європейського Союзу. У таких випадках його згода є обов'язковою. У бюджетному процесі Парламент має консультаційну функцію, що обмежує його вплив, адже він не може безпосередньо відхиляти запропоновані закони, які стосуються фінансування. Такий підхід забезпечує

²⁴ The European Institutional System. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.docip.org/en/indigenous-peoples-at-the-eu/the-eu-system/>

збереження рівноваги між основними інституціями ЄС у питаннях управління фінансовими ресурсами²⁵.

Європейський парламент відіграє значну роль у затвердженні міжнародних угод, зокрема торговельних, що передбачає обов'язкову процедуру схвалення з боку цієї інституції. З урахуванням того, що більшість міжнародних договорів вимагає згоди Парламенту, він здійснює контроль над їх підготовкою, переговорами та імплементацією. Така участь дозволяє Парламенту ініціювати внесення поправок до тексту угод або, за необхідності, блокувати їхню ратифікацію, спираючись на принципи дотримання прав людини або інших фундаментальних європейських цінностей.

Факт обрання членів Європейського парламенту безпосередньо громадянами держав-членів Європейського Союзу гарантує демократичну легітимність законодавчих рішень, ухвалених на наднаціональному рівні. Завдяки цьому механізму забезпечується взаємозв'язок між волею громадян і правовими актами, що регулюють функціонування ЄС та його міжнародну діяльність²⁶.

Європейський парламент здійснює нагляд за діяльністю інших інституцій Європейського Союзу, включаючи Європейську комісію. При формуванні нового складу Комісії її члени, які призначаються урядами держав-членів, мають пройти процедуру затвердження Парламентом. Кандидати на посади проходять індивідуальні слухання, включно з майбутнім президентом Комісії, після чого Парламент ухвалює рішення щодо затвердження всього складу Комісії. Протягом усього терміну повноважень Комісія залишається підзвітною Парламенту, який має право винести їй вотум недовіри, що може призвести до колективної відставки.

Додатково Парламент здійснює моніторинг через аналіз звітів, наданих Комісією, зокрема щорічних звітів про діяльність і використання бюджету.

²⁵ European institutions and consultative bodies of the Union. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/ConsultativeBodiesUnion.aspx>

²⁶ Nigel Foster. The Union institutions. EU LawDirections, 2020. – P. 36-67.

Контроль за діяльністю Ради Європейського Союзу також є важливою складовою роботи Парламенту. Євродепутати регулярно ставлять запитання представникам Ради, а президент Ради бере участь у пленарних засіданнях і дебатах Парламенту.

Парламент має право створювати слідчі комісії для розгляду конкретних питань, що викликають суспільний інтерес. На кожному саміті Європейської ради президент Парламенту виступає із доповіддю, висловлюючи позицію Парламенту щодо важливих питань порядку денного, зокрема прав людини.

Фінансова роль Парламенту реалізується через співкерівництво бюджетом ЄС разом із Радою. Проект бюджету обговорюється у два читання, після чого він має бути підписаний президентом Парламенту. Контроль за виконанням бюджету здійснює спеціальний комітет, який щорічно оцінює діяльність Комісії щодо управління фінансовими ресурсами²⁷.

Європейський парламент, на відміну від багатьох національних парламентів, не має права ініціювати законодавчі акти. Повноваження з ініціювання нових законів закріплено виключно за Європейською комісією, яка виконує роль головного законодавчого ініціатора в системі інституцій Європейського Союзу. Водночас Парламент має право звертатися до Комісії з проханням розробити та представити законодавчі пропозиції з певних питань, які, на думку депутатів, потребують регулювання на рівні ЄС²⁸.

Європейський парламент функціонує у трьох офіційних місцях роботи: Брюсселі (Бельгія), Люксембурзі та Страсбурзі (Франція). Генеральний секретаріат, який виконує адміністративні функції, розташований у Люксембурзі. Пленарні засідання парламенту, на яких приймаються основні рішення, проводяться переважно у Страсбурзі, однак деякі пленарні засідання також організовуються у Брюсселі. Засідання комітетів, де розглядаються і обговорюються законодавчі пропозиції, проходять

²⁷ European institutions and consultative bodies of the Union. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/ConsultativeBodiesUnion.aspx>

²⁸ The European Union: institutions, processes and powers. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551074/#Ch2-sec1>

здебільшого у Брюсселі. Такий розподіл місць роботи обумовлений історичними та політичними компромісами між державами-членами ЄС²⁹.

Рада Європейського Союзу, також звана «Рада міністрів», є одним із ключових законодавчих органів Європейського Союзу. Разом із Європейським парламентом вона виконує функцію ухвалення рішень, зокрема в законотворчій діяльності та затвердженні бюджету ЄС. Склад Ради формується залежно від тематики обговорень, які відбуваються під час засідань. Наприклад, для обговорення екологічних питань беруть участь міністри, відповідальні за навколишнє середовище кожної країни-члена, а такі зустрічі мають назву «Рада з навколишнього середовища».

За міжнародні відносини Європейського Союзу відповідає «Рада із загальних справ і зовнішніх відносин», яка також займається широким спектром політичних питань. Права людини обговорюються в рамках діяльності кількох спеціалізованих робочих груп. Серед них робочі групи з прав людини, основних прав і свобод, прав громадян, питань міграції, інтеграції, притулку та вигнання. Ця конфігурація має комплексний характер, адже на засіданнях беруть участь представники урядів держав-членів, зокрема міністри або державні секретарі³⁰.

Лісабонський договір, залишивши незмінною загальну роль Ради Європейського Союзу, суттєво змінив механізми її роботи та внутрішню організацію. Однією з ключових змін стало скасування системи зважування голосів, яка раніше використовувалася в процесі ухвалення рішень. Замість цього була впроваджена система подвійної більшості, що передбачає одночасне врахування як кількості держав-членів, так і населення ЄС. Такий підхід сприяє більш збалансованому врахуванню інтересів як великих, так і малих держав-членів.

Прозорість діяльності Ради була значно посилена завдяки реформам, які уточнили порядок роботи її конфігурацій. Особливу увагу приділено двом

²⁹ The European Union: institutions, processes and powers. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551074/#Ch2-sec1>

³⁰ Types of institutions and bodies. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en

ключовим конфігураціям: Раді із загальних питань та Раді з питань зовнішньої політики. У рамках цих змін Верховний представник Союзу у сфері зовнішньої та безпекової політики отримав статус постійного головуючого на засіданнях Ради з питань зовнішньої політики. У свою чергу, засідання інших конфігурацій проводяться під головуванням представників держави-члена, яка на той момент виконує функції головуючої країни в Раді ЄС.

Ще одним важливим нововведенням стало відкриття засідань для громадськості під час обговорення та голосування законопроектів. Це значно підвищило рівень відкритості та підзвітності Ради, зробивши її діяльність більш зрозумілою для громадян Європейського Союзу. Інтеграція цих змін у роботу Ради спрямована на забезпечення ефективнішого ухвалення рішень, підвищення демократичності процесів та зміцнення легітимності рішень, що ухвалюються на європейському рівні³¹.

Рада Європейського Союзу виконує ключову роль у системі ухвалення рішень ЄС, розділяючи законодавчі та бюджетні функції з Європейським Парламентом. Як один із центральних органів управління Союзом, Рада займається формуванням спільної політики, координацією зусиль держав-членів і налагодженням співробітництва з міжнародними партнерами.

У сфері законодавства Рада разом із Європейським Парламентом ухвалює більшість нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти життя в ЄС. Законодавчий процес базується на пропозиціях Європейської Комісії, що виконує функцію ініціатора законодавчих змін і гаранта їхнього впровадження. Такий підхід забезпечує прозорість і ефективність ухвалення нормативних документів.

Координація політик держав-членів належить до важливих завдань Ради. Економічна політика формується через співпрацю національних міністрів економіки та фінансів, які створюють Раду ECOFIN. Орган працює над

³¹ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 95.

досягненням спільних цілей, зокрема створенням нових робочих місць, покращенням систем освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Держави-члени зберігають автономію у реалізації національних програм, водночас співпрацюючи у впровадженні передових практик.

Міжнародне співробітництво реалізується через укладання угод між ЄС та третіми країнами, а також міжнародними організаціями. Угоди охоплюють широкий спектр сфер – від торгівлі та транспорту до технологій і співробітництва в галузі розвитку. Крім того, Рада затверджує міждержавні договори у межах ЄС у галузях, як-от оподаткування, корпоративне право та консульський захист.

У бюджетній сфері Рада спільно з Європейським Парламентом затверджує щорічний бюджет ЄС. Процес забезпечує узгодження інтересів держав-членів із загальноєвропейськими пріоритетами, що дозволяє ефективно розподіляти фінансові ресурси на рівні Союзу.

У зовнішній політиці, безпеці та обороні Рада є центральним майданчиком для міжурядового співробітництва. Держави-члени зберігають контроль над цими сферами, однак ЄС активно працює над формуванням спільної зовнішньої та оборонної політики. Сили швидкого реагування використовуються для вирішення міжнародних криз, гуманітарних місій і реагування на стихійні лиха.

У сфері правосуддя Рада ЄС забезпечує рівний доступ громадян до судових послуг у межах Союзу. Міністри юстиції держав-членів координують зусилля, спрямовані на спрощення визнання судових рішень між країнами, забезпечення охорони зовнішніх кордонів ЄС, а також боротьбу з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю.

Рада ЄС виконує багатогранну роль у забезпеченні стабільності, розвитку та інтеграції Європейського Союзу, підтримуючи баланс між національними інтересами держав-членів і спільними цілями Союзу³².

³² Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 98.

Європейська комісія виконує функції виконавчої влади в Європейському Союзі, будучи основним органом, що відповідає за ініціювання законодавства, управління політикою ЄС та контроль за дотриманням нормативно-правових актів Союзу. Незалежність Комісії від національних урядів дозволяє їй діяти в інтересах усього ЄС, а не окремих держав-членів. Основним завданням цього органу є розробка законодавчих ініціатив, які спрямовуються на розгляд Європейському парламенту та Раді. У процесі законотворчості Комісія має можливість активно інтегрувати питання прав людини в нормативні акти Союзу, сприяючи їхньому покращенню в межах усієї спільноти.

Проекти законодавчих актів, представлені Комісією, ретельно аналізуються та обговорюються в Європейському парламенті та Раді ЄС. Крім того, Комісія відповідає за виконання рішень, ухвалених цими двома законодавчими органами, що охоплює як реалізацію політики, так і управління бюджетом Союзу. Одним із її ключових завдань є контроль за належним впровадженням законодавства державами-членами, що сприяє дотриманню єдиних стандартів і норм у межах ЄС. Таким чином, Комісія забезпечує безперервність функціонування Союзу, виступаючи як гарант реалізації його політичних, економічних і соціальних цілей³³.

Європейська комісія складається з 27 комісарів, кожен із яких представляє одну з держав-членів, і має штаб-квартиру в Брюсселі. Формування нового складу Комісії відбувається кожні п'ять років, через шість місяців після проведення виборів до Європейського парламенту. Процес призначення передбачає кілька етапів. Спершу уряди держав-членів узгоджують кандидатуру на посаду президента Комісії. Обраний кандидат затверджується Європейським парламентом. Наступним кроком президент Комісії, у співпраці з урядами держав-членів, формує список інших членів Комісії.

³³ The European Union: institutions, processes and powers. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551074/#Ch2-sec1>

Після цього нові комісари проходять процедуру індивідуального опитування в Європейському парламенті, під час якої депутати оцінюють їхню компетентність і відповідність посаді. Після завершення цих процедур Європейський парламент дає оцінку всьому складу Комісії. У разі схвалення новий склад офіційно приступає до виконання своїх обов'язків, починаючи реалізацію стратегічних завдань Європейського Союзу на наступний п'ятирічний період³⁴.

Лісабонський договір закріпив ключові повноваження Європейської комісії, включно з монополюючим правом на законодавчу ініціативу, виконавчими функціями, обов'язками щодо контролю за виконанням законодавства ЄС та представництвом Союзу на міжнародній арені. Серед найважливіших змін, запроваджених договором, слід виділити створення посади Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, що посилює координацію зовнішньої політики ЄС.

Договір також остаточно вирішив питання чисельного складу Комісії, яке раніше обговорювалося в рамках Амстердамського та Ніццького договорів, встановивши чіткі норми щодо кількості її членів. Крім того, були значно розширені роль і повноваження Голови Комісії. Зокрема, на цю посаду покладено визначення політичних пріоритетів, формування стратегічного напрямку роботи та внутрішньої структури Комісії, що сприяло підвищенню ефективності її функціонування³⁵.

Загальний напрямок політики та пріоритети Європейського Союзу визначаються Європейською радою, яка є офіційним інститутом ЄС. Вона забезпечує необхідні імпульси для розвитку Союзу, окреслюючи політичні орієнтири та ключові пріоритети. Законодавчі функції до її компетенції не належать. Засідання, на яких беруть участь глави держав і урядів країн-членів, відбуваються на найвищому рівні та мають назву самітів, що підкреслює дипломатичну значущість зустрічей.

³⁴ Types of institutions and bodies. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en

³⁵ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 117.

Європейська рада відіграє провідну роль у формуванні політичного порядку денного ЄС і слугує рушійною силою інтеграційних процесів. На кожному засіданні ухвалюються висновки, які визначають актуальні питання, заходи для їх вирішення або встановлюють стратегічні цілі. Ці висновки можуть також містити строки для ухвалення домовленостей або подання законодавчих пропозицій, що дозволяє впливати на розвиток політичного курсу Союзу. Європейська рада виконує функції, порівнянні з тими, що притаманні колективному главі держави.

У рамках щорічного європейського семестру ЄС Європейська рада оцінює економічну ситуацію та досягнення стратегічних цілей Союзу, таких як, наприклад, реалізація стратегії «Європа 2020». Під час березневого засідання надаються орієнтири для фіскальних, економічних і структурних реформ, тоді як на червневому схвалюються рекомендації для кожної держави-члена, які визначають пріоритети на 12-18 місяців.

Процес європейського семестру передбачає участь низки інших інституцій. Європейська комісія здійснює аналіз поточної ситуації та готує проекти рекомендацій для держав-членів. Рада ЄС узгоджує та ухвалює рекомендації, Європейський парламент висловлює позицію щодо настанов у сфері зайнятості, а держави-члени визначають власні цілі, пріоритети та плани. Таким чином, Європейська рада забезпечує координацію і стратегічне планування в межах Союзу³⁶.

Судова система Європейського Союзу виконує ключову роль у забезпеченні верховенства права в межах Союзу, врегулюванні спорів і гарантуванні виконання європейського законодавства. Основними установами, які здійснюють ці функції, є Суд Європейського Союзу та Європейський суд аудиторів.

Суд Європейського Союзу складається з двох основних інституцій: Суду правосуддя, що розглядає справи, пов'язані з тлумаченням європейського

³⁶ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 40-41.

законодавства, та Загального суду, який займається справами, поданими фізичними або юридичними особами проти рішень європейських інституцій. Головним завданням Суду є забезпечення однорідного застосування законодавства в усіх державах-членах, а також вирішення конфліктів, що виникають між національними урядами, європейськими інституціями або приватними сторонами.

Європейський суд аудиторів функціонує як незалежна інституція, що займається перевіркою фінансової діяльності ЄС. Він забезпечує аудит доходів і витрат Союзу, перевіряє ефективність використання бюджетних коштів та інформує про виявлені порушення. Суд аудиторів також відіграє важливу роль у підвищенні прозорості та підзвітності інституцій ЄС перед громадянами.

Разом ці судові установи сприяють стабільності, законності та ефективності функціонування Європейського Союзу, забезпечуючи рівні права та відповідальність для всіх учасників інтеграційних процесів³⁷.

Європейська інтеграція стала можливою завдяки укладенню договорів, які заснували Європейські Спільноти, а згодом і Європейський Союз. Вони створили основу для функціонування наднаціональних інституцій, відповідальних за ухвалення правових норм у ключових сферах спільного інтересу. Суд Європейського Союзу виконує судові функції, забезпечуючи дотримання законодавства, його тлумачення та правильне застосування відповідно до договорів. До його складу входять Суд правосуддя та Суд загальної юрисдикції. Держави-члени зобов'язані гарантувати ефективний правовий захист у межах сфер, охоплених правом Союзу.

Договори передбачають можливість створення спеціалізованих судів для вирішення окремих категорій справ. Першим таким судом став Суд у справах державної служби, який функціонував з 2004 до 2016 року. Лісабонський договір передбачив обережні зміни в судовій системі, враховуючи її

³⁷ Types of institutions and bodies. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en

багаторічну ефективність і позитивний результат реформи після Ніщцького договору.

Європейський суд аудиторів, заснований у 1975 році, відповідає за контроль за використанням бюджетних коштів ЄС. Його завдання полягає у забезпеченні своєчасного, ефективного та цільового використання ресурсів Союзу. Суд має повноваження проводити аудит діяльності будь-якої особи чи організації, що розпоряджається бюджетними коштами. Основна місія спрямована на підвищення прозорості й підзвітності фінансової діяльності, що гарантує ефективність управління фінансами. Штаб-квартира розташована в Люксембурзі.

Після набуття чинності Амстердамським договором у 1999 році роль Суду аудиторів значно розширилася. Договір підтвердив його незалежність і розширив аудиторські повноваження, зокрема у сфері боротьби з шахрайством. Було наголошено на співпраці з національними аудиторськими органами. Ніщцький договір підтвердив принцип рівного представництва держав-членів у складі Суду та підкреслив важливість взаємодії з іншими інституціями.

Лісабонський договір, який набув чинності у 2009 році, закріпив статус Суду аудиторів як офіційного інституту ЄС. У ньому визначено зміни до управління фінансовими ресурсами Союзу, посилено бюджетні повноваження Європейського парламенту та підвищено відповідальність держав-членів за виконання бюджету. Запроваджені зміни сприяють вдосконаленню фінансового управління та ефективності контролю в межах Союзу³⁸.

Європейський центральний банк виконує функції центрального банку єврозони, відповідаючи за монетарну політику в межах цього регіону. Установу включено до Європейської системи центральних банків, яка об'єднує національні центральні банки всіх держав-членів ЄС, незалежно від

³⁸ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 168.

їхнього статусу щодо прийняття євро. Разом із центральними банками країн єврозони Європейський центральний банк утворює євросистему, що керує єдиною валютою Союзу. Основними завданнями банку є формування та реалізація економічної й монетарної політики Союзу, а також управління євро.

Діяльність банку регламентується Договором про функціонування Європейського Союзу та Статутом Європейської системи центральних банків і Європейського центрального банку. У своїх діях банк дотримується принципу повної незалежності. Виконуючи покладені функції, банк і національні центральні банки не підпорядковуються вказівкам жодного з органів Союзу, урядів держав-членів або інших установ. Інституції ЄС та уряди держав-членів зобов'язуються дотримуватися цього принципу, уникаючи будь-яких спроб впливу на діяльність керівних органів банку.

Формування спільних інституцій державами-членами та Союзом передбачає делегування частини національних повноважень для вирішення спільних завдань у рамках загальноєвропейських інтересів. Такий підхід базується на демократичному процесі ухвалення рішень і слугує одним із ключових механізмів практичної реалізації європейської інтеграції. Делегування національного суверенітету в певних сферах стало важливим кроком у зміцненні єдності та координації в межах Союзу³⁹.

Таким чином, роль і місце основних інституцій Європейського Союзу визначаються їхнім внеском у забезпечення ефективності інтеграційних процесів, підтримання балансу між національними інтересами держав-членів та стратегічними цілями Союзу. Інституції, такі як Європейська рада, Європейський парламент, Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Суд справедливості, Європейський центральний банк та Європейський суд аудиторів, формують багаторівневу систему управління, яка забезпечує стабільність, демократичність та підзвітність у реалізації політик ЄС. Завдяки

³⁹ The European Union and its institution. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.citizensinformationboard.ie/downloads/relate/Relate_May_June_2019.pdf

чітко визначеному розподілу функцій між цими органами досягається ефективне функціонування Союзу, підтримується інтеграція та досягнення спільних цілей у таких сферах, як економіка, правосуддя, зовнішня політика та монетарна стабільність.

2.2 Допоміжні органи ЄС як важлива складова інституційної структури

З адміністративної точки зору, у структурі Європейського Союзу функціонують понад 20 агенцій, близько 30 децентралізованих органів, підзвітних інституціям Союзу, спільні служби, а також 4 міжвідомчі й 4 дорадчі органи. Установи виконують різноманітні завдання, що охоплюють розробку законів, формування політики, реалізацію стратегічних рішень у спеціалізованих галузях, включаючи охорону здоров'я, медицину, транспорт, навколишнє середовище тощо. Кожен орган має власну правосуб'єктність, закріплену в законодавстві ЄС і визнану державами-членами.

Попри юридичну автономію в межах ЄС, у відносинах із третіми країнами органи здебільшого не визнаються незалежними суб'єктами міжнародного права. У таких випадках вони розглядаються як структурні частини Європейського Союзу або Євратому. Такий формат взаємодії забезпечує узгодженість представництва Союзу на міжнародній арені та підвищує ефективність його діяльності в різних сферах⁴⁰.

Європейський економіко-соціальний комітет було засновано у 1957 році відповідно до Римських договорів. Основною метою його створення стало залучення економічних і соціальних груп інтересів до формування спільного ринку, а також забезпечення механізму інформування Європейської комісії та Ради Європейського Союзу з питань, що стосуються політики Союзу. На сучасному етапі розвитку ЄС комітет виконує роль консультативного органу, представляючи позиції та захищаючи інтереси

⁴⁰ European institutions and consultative bodies of the Union. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/ConsultativeBodiesUnion.aspx>

організованого громадянського суспільства в процесі розробки політики Європейською комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським парламентом. Штаб-квартира комітету розташована у Брюсселі, Бельгія⁴¹.

Комітет регіонів, заснований у 1994 році відповідно до Маастрихтського договору, виконує функцію консультативного органу Європейського Союзу, сприяючи залученню регіональних і територіальних громад держав-членів до процесу формування політики Союзу. Такий підхід відображає повагу до місцевої ідентичності та автономії. Штаб-квартира органу розташована в Брюсселі, Бельгія. Головним завданням Комітету є інтеграція позицій і точок зору регіональних і місцевих влад до законотворчого процесу через формування висновків і пропозицій щодо законодавчих ініціатив, представлених Європейською комісією. Комітет консультує Європейську комісію та Раду Європейського Союзу з питань, що стосуються компетенцій місцевих і регіональних органів влади. Сфери такої взаємодії охоплюють економічну й соціальну згуртованість, транс'європейські мережі, охорону здоров'я, освіту, культуру, зайнятість, соціальну політику, довкілля, професійну підготовку, транспорт, цивільний захист, боротьбу зі змінами клімату та енергетику.

Законодавчі акти ЄС мають значний вплив на регіональному й місцевому рівнях, оскільки близько 70 % законодавства Союзу стосується саме цих рівнів управління. Щороку Комітет надає понад 50 висновків щодо законодавчих ініціатив, співпрацює з більш ніж 40 зацікавленими сторонами та організовує понад сотню заходів, присвячених актуальним темам і питанням, що перебувають у фокусі регіональної політики⁴².

Децентралізовані агентства створені для підтримки держав-членів і громадян Європейського Союзу, а також для забезпечення ефективного вирішення завдань, що виникають у правовій, науковій, технічній, операційній та регуляторній сферах на європейському рівні. Їхня поява стала

⁴¹ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 176.

⁴² Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 181.

відповіддю на необхідність децентралізації й передачі частини повноважень, що дозволяє забезпечувати виконання нових функцій, які не могли б ефективно вирішуватися виключно на рівні центральних інституцій Союзу.

Основним завданням децентралізованих агентств є надання можливості інституціям ЄС, зокрема Європейській комісії, зосередитися на розробці та імплементації загальноєвропейської політики, звільнившись від вирішення окремих технічних чи спеціалізованих питань. Агентства діють на основі європейського публічного права, мають власну правосуб'єктність і функціонують як незалежні організації, хоча формально не належать до інституцій ЄС.

На сьогодні в рамках Європейського Союзу функціонує 34 децентралізованих агентства, які забезпечують ефективне виконання покладених на них завдань у різних сферах, сприяючи досягненню стратегічних цілей Союзу та підтримуючи його інституційну систему⁴³.

Виконавчі агентства створюються на основі Постанови Ради ЄС №58/2003 від 16 січня 2003 року для реалізації конкретних завдань, пов'язаних з управлінням однією або кількома програмами Союзу. Ці організації мають статус юридичних осіб і функціонують на визначений період часу, базуючись у Брюсселі або Люксембурзі, залежно від місцезнаходження Європейської комісії.

Агентства та органи Євратому діють у межах цілей, закладених Договором про Європейську спільноту з атомної енергії від 1957 року. Основні завдання включають координацію науково-дослідних програм держав-членів у сфері мирного використання ядерної енергії, розвиток знань, створення спільного ринку ядерного пального, контроль за ядерними виробництвами та впровадження атомних технологій відповідно до стандартів безпеки.

⁴³ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 205.

Європейський інститут інновацій та технологій (ЕІТ) розпочав діяльність у 2010 році, будучи створеним постановою Європейського парламенту та Ради ЄС №294 від 11 березня 2008 року. Інститут функціонує як незалежний децентралізований орган, спрямований на інтеграцію наукових, бізнесових та освітніх ресурсів для посилення інноваційного потенціалу Союзу. Штаб-квартира розташована в Будапешті (Угорщина), де працює близько 50 співробітників. Інститут очолює директор, підзвітний Керівній раді, що складається з представників бізнесу та академічних установ. Європейська комісія бере участь у роботі ради як спостерігач.

Європейський Омбудсмен виконує функції посередника між громадянами та органами влади Союзу. Відповідно до статті 228 ДФЄС, Омбудсмен уповноважений приймати скарги від фізичних та юридичних осіб, які проживають або мають юридичну адресу в одній із держав-членів, щодо неналежного управління з боку установ, органів або агентств ЄС, за винятком Суду Європейського Союзу під час виконання ним судових функцій. Омбудсмен аналізує такі скарги та надає відповідні звіти⁴⁴.

Посада Європейського інспектора із захисту даних була заснована у 2001 році з метою забезпечення дотримання інститутами та органами Європейського Союзу основоположних прав і свобод громадян у сфері обробки персональних даних. Основна функція інспектора полягає у нагляді за тим, щоб діяльність інституцій і органів Союзу відповідала принципам конфіденційності та захисту особистих даних. Крім того, інспектор виконує роль експерта у процесі розробки політики, забезпечуючи інтеграцію стандартів захисту даних у нові ініціативи та нормативні акти⁴⁵.

Європейський інвестиційний банк заснований у 1958 році відповідно до положень Римського договору. Основною метою його діяльності є фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на поглиблення інтеграційних процесів, забезпечення збалансованого розвитку, підтримку

⁴⁴ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 205-215.

⁴⁵ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 216.

інноваційної економіки та зменшення диспропорцій у розвитку регіонів Європейського Союзу. Банк також надає фінансування менш розвиненим регіонам, державам-кандидатам і країнам, що розвиваються. Сфери діяльності банку включають підтримку залізничної та автомобільної інфраструктури, аеропортів, екологічних проєктів, а також кредитування малого бізнесу. Штаб-квартира банку розташована в Люксембурзі. Персонал банку становить близько 2000 осіб, більшість з яких працюють у Люксембурзі, тоді як решта перебувають у 24 територіальних офісах, вісім з яких розташовані за межами ЄС.

Європейський інвестиційний фонд, заснований у 1994 році, спеціалізується на наданні фінансової допомоги малому та середньому підприємству. Фонд підтримує підприємства через забезпечення венчурним капіталом, особливо компанії, орієнтовані на інноваційні технології. Додатково фонд надає гарантії фінансовим установам, які здійснюють кредитування малого бізнесу. Водночас фонд не є кредитною установою, тому не надає прямого фінансування або субсидій бізнесу і не інвестує безпосередньо у компанії. Діяльність фонду реалізується через банки та інші фінансові посередники з використанням власних ресурсів або коштів, довірених йому Європейським інвестиційним банком та Європейським Союзом. Штаб-квартира фонду також розташована в Люксембурзі⁴⁶.

Таким чином, допоміжні органи Європейського Союзу відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності його інституційної структури та реалізації інтеграційних завдань. Завдяки широкій мережі агентств, децентралізованих органів, виконавчих служб і консультативних органів, Союз має змогу вирішувати широкий спектр завдань, починаючи від розробки політики до її практичного впровадження у спеціалізованих галузях. Правова автономія органів, збережена в межах ЄС, забезпечує

⁴⁶ Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – С. 187.

гнучкість їхньої діяльності, тоді як координація з основними інституціями гарантує узгодженість стратегічних рішень.

Функціонування таких органів, як Європейський економіко-соціальний комітет, Комітет регіонів, Європейський інститут інновацій і технологій, а також діяльність виконавчих агентств і Європейського інспектора із захисту даних, підкреслюють важливість їхньої участі в управлінні Союзом. Ці структури сприяють залученню місцевих і регіональних громад, захисту громадянських прав, підтримці інновацій, забезпеченню конфіденційності даних та фінансовій стабільності. Усе це створює базу для збалансованого розвитку, зменшення диспропорцій між регіонами та адаптації політики до сучасних викликів.

Допоміжні органи є важливою складовою механізму реалізації стратегічних цілей Європейського Союзу, оскільки їхня діяльність забезпечує ефективне управління, інституційну узгодженість і підтримку економічної, соціальної та екологічної інтеграції в регіональному і міжнародному масштабі.

РОЗДІЛ 3

СПІВПРАЦЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З УКРАЇНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ

3.1 Інституційний механізм співробітництва ЄС з Україною

Україна здавна належала до європейського цивілізаційного простору, про що свідчать династичні зв'язки її князів із правлячими родами Європи. Проте, після монгольського вторгнення під проводом Батия, на українських землях поширився вплив азійських культур, що значно вплинуло на історичний розвиток регіону. Протягом наступних століть Україна опинилася на межі цивілізаційного протистояння між Сходом і Заходом, що сформувало її унікальну історичну та культурну ідентичність.

Після здобуття незалежності в 1991 році, Україна одразу розпочала активні євроінтеграційні процеси, які закріплювали її стратегічний курс на входження до європейського простору. Першим етапом стала участь у Нацраді з безпеки та співробітництва в Європі (згодом ОБСЄ), ратифікація Гельсінських угод і Паризької хартії, що підкреслило прагнення України до демократичного та безпечного розвитку. Перша зустріч на найвищому рівні між Україною та ЄС у 1992 році започаткувала офіційний діалог і окреслила перспективи подальшої співпраці.

У 1993 році Верховна Рада України ухвалила Постанову, яка визначила євроінтеграцію як стратегічний напрям зовнішньої політики, включаючи намір приєднання до Європейських Співтовариств. Це закріпило прагнення до інтеграції на законодавчому рівні й дало старт підготовці до укладення ключових угод із Європейським Союзом. Угоди про партнерство і співробітництво стали універсальним інструментом для формалізації відносин між ЄС і державами, які утворилися після розпаду Радянського

Союзу, зокрема Україною, визначаючи механізми співпраці та гармонізації політик⁴⁷.

У березні 1993 року розпочато переговори між Україною та Європейським Союзом, які завершилися 14 червня 1994 року підписанням у Люксембурзі угоди про партнерство і співробітництво. Документ підписали Президент України, Президент Європейської Комісії та представники держав-членів ЄС.

Угода стала основою для врегулювання двосторонніх відносин, визначивши правові та інституційні механізми співпраці. Її положення охоплюють економічну, фінансову, соціальну, культурну сфери, а також політичний діалог. Угода сприяла формуванню правової бази для розвитку відносин між Україною та ЄС, відкривши перспективи для подальшої інтеграції.

Двостороннє співробітництво регламентується рамками угоди, яка передбачає підтримку інтеграційних процесів у зазначених сферах, але виключає галузі зовнішньої політики та політики безпеки. Документ заклав основу для гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, ставши важливим етапом у розбудові партнерства⁴⁸.

Підписання Угоди про партнерство і співробітництво сприяло стабілізації договірно-правового оформлення відносин між Україною та Європейським Союзом в умовах нових геополітичних реалій. Від цієї угоди розпочався новий етап активізації відносин між сторонами, який передбачав підготовку України до інтеграційного періоду шляхом формування договірно-правової бази асоціативного типу з ЄС.

Додатковим інструментом співпраці стала угода про асоціацію, яка широко використовується Європейським Союзом у зовнішньополітичній діяльності. Такі угоди укладено з понад 100 країнами світу, що дозволяє формувати довготривалі привілейовані відносини з третіми країнами.

⁴⁷ Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – С.191-192.

⁴⁸ Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – С.195.

Значення асоціації розкривається через правову реальність ЄС і структурується завдяки судовій практиці.

Справу «Демірель» 1987 року можна вважати важливим прецедентом, де Суд ЄС постановив, що угоди про асоціацію забезпечують створення спеціальних привілейованих відносин з третіми країнами. Такі угоди дозволяють визначеним країнам брати участь у системі спільноти у певних межах, що підкреслює їхню значущість у політичному й економічному вимірі⁴⁹.

Підписання Угоди про асоціацію започаткувало договірно-правовий режим, який формує особливі інтеграційні відносини між Україною та Європейським Союзом. Інститут асоціації не є еквівалентом членства в ЄС. Відносини, що виникають внаслідок виконання положень асоціації, залишають третю країну поза межами інституційного членства ЄС. Наприклад, Україна не бере участі у прийнятті рішень в органах ЄС, зберігаючи статус зовнішнього партнера із спеціальним асоційованим статусом.

Угода про асоціацію України з ЄС має унікальний характер. Вона була розпочата ще у 2007 році, раніше за інші держави Східного партнерства. Угода відкриває широкі можливості для політичної асоціації та економічної інтеграції, враховуючи сучасні реалії пострадянського простору та інструменти Європейської політики сусідства.

Документ закріплює якісно нові правові засади співпраці, зокрема шляхом трансформації відносин з партнерства до асоціації, які врегульовуються на основі положень Угоди про асоціацію. Прикінцеві положення угоди проголошують втрату чинності угоди про партнерство і співробітництво, що підтверджує еволюцію двосторонніх відносин.

Значення угоди полягає у створенні оновлених договірно-правових рамок, що враховують розвиток політичних, економічних та соціальних

⁴⁹ Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – С.196-197.

відносин між Україною та ЄС. Угода передбачає інтенсифікацію співпраці в галузях торгівлі, політики, безпеки, а також культурної взаємодії. Вона стала основою для подальших кроків інтеграції України до європейської спільноти.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стала одним із ключових правових документів, що визначив якісно новий формат відносин між сторонами. Договір суттєво розширив рамки співробітництва, охоплюючи значно ширше коло питань порівняно з попередньою Угодою про партнерство і співробітництво. Основними сферами дії положень Угоди стали секторальне співробітництво, розвиток співпраці у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, юстиції, свободи і безпеки, економіки, енергетики, транспорту, екології, освіти, науки, культури та соціальної політики.

На відміну від попередніх угод, Угода про асоціацію спрямована на створення реальних передумов для глибокої інтеграції України до політичного, економічного і правового простору ЄС. Вона передбачає зближення правових норм, гармонізацію законодавства України з *acquis communautaire* та імплементацію положень європейських директив у національну правову систему. Наприклад, у рамках Угоди Україна зобов'язалася впровадити європейські стандарти у сфері торгівлі, енергетики, екології, конкурентної політики та ринку праці.

Одним із важливих елементів Угоди стало створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (DCFTA), яка відкрила нові можливості для українських виробників, забезпечивши доступ до ринку ЄС. Зона передбачає поступову лібералізацію тарифів, усунення нетарифних бар'єрів, адаптацію технічних регламентів і стандартів, а також підвищення рівня захисту інтелектуальної власності. Економічна інтеграція супроводжується політичною асоціацією, що передбачає посилення політичного діалогу, спільну роботу над питаннями безпеки, боротьби з корупцією, а також підтримку реформ у сфері верховенства права, демократії та прав людини.

Підписання Угоди також стало важливим кроком у контексті розвитку відносин України з країнами Східного партнерства. Україна стала першою державою цього регіону, яка розпочала переговори щодо асоціації з ЄС у 2007 році, випередивши інші країни-партнери. Ця угода продемонструвала прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом, заклавши основу для зміцнення взаємних відносин.

Ратифікація Угоди завершилася в 2017 році після тривалого процесу узгодження між державами-членами ЄС. У повному обсязі Угода набула чинності 1 вересня 2017 року, що стало офіційним початком нового етапу в українсько-європейських відносинах. Вона замінила Угоду про партнерство і співробітництво, створивши базу для всебічного співробітництва та подальшої інтеграції України в європейський простір.

Символічним і практичним значенням Угода про асоціацію стало те, що вона закріпила за Україною статус стратегічного партнера ЄС і визначила амбітні цілі для розвитку двосторонніх відносин. Її унікальність полягає в тому, що вона стала найбільш комплексною угодою, яку ЄС уклав із третьою країною, відображаючи високий рівень інтеграційного потенціалу України⁵⁰.

Президент України відіграє центральну роль у формуванні стратегічного курсу держави на інтеграцію до Європейського Союзу, як це передбачено Конституцією України 1996 року. З одного боку, Президент є гарантом реалізації євроінтеграційного курсу, а з іншого — забезпечує координацію діяльності всіх гілок влади в цьому напрямі. Основні повноваження Президента у сфері європейської інтеграції охоплюють широкий спектр зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності.

Спочатку необхідно зазначити, що Президент України представляє державу в міжнародних відносинах. Зокрема, він здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю, веде переговори та укладає міжнародні договори від імені України. Завдяки цьому забезпечується безпосередня

⁵⁰ Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – С.203.

участь України у двосторонніх та багатосторонніх переговорах з Європейським Союзом. Наприклад, участь у переговорах про підписання Угоди про асоціацію з ЄС була одним із ключових завдань, яке реалізовувалося за сприяння Президента.

Зупинімося докладніше на законодавчих повноваженнях Президента України. Він має право законодавчої ініціативи, що дозволяє ініціювати зміни до законодавства з метою гармонізації правової бази України з *acquis* ЄС. Крім того, Президент підписує закони, ухвалені Верховною Радою України, що є обов'язковою умовою для набрання ними чинності. У разі необхідності він може скористатися правом вето, що забезпечує додатковий механізм перевірки відповідності законодавчих актів стратегічним інтересам держави у сфері європейської інтеграції.

Необхідно розглянути також повноваження Президента у сфері дипломатії. Він призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, а також приймає вірчі й відкличні грамоти від представників іноземних держав. Завдяки цьому забезпечується належний рівень дипломатичного представництва України в державах-членах ЄС і в інституціях Європейського Союзу.

Разом із тим Президент України відіграє ключову роль у формуванні іміджу держави на міжнародній арені. Це досягається шляхом активної участі у самітах, конференціях і міжнародних зустрічах, які стосуються європейської інтеграції. Наприклад, участь Президента у самітах Україна – ЄС сприяє зміцненню партнерських відносин між сторонами та підтверджує прагнення України до європейської інтеграції.

Зрештою, можна констатувати, що роль Президента України у сфері європейської інтеграції є багатогранною. Він виступає як гарант стратегічного курсу на членство в Європейському Союзі, забезпечуючи реалізацію відповідних заходів як на зовнішньополітичному, так і на внутрішньополітичному рівні. Без сумніву, ефективна діяльність Президента

у цьому напрямі є ключовим фактором, що визначає успішність інтеграційних процесів України⁵¹.

Верховна Рада України відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики в сфері європейської інтеграції, використовуючи широкий спектр законодавчих і контрольних повноважень, закріплених Конституцією України. Насамперед необхідно зазначити, що саме Верховна Рада визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики України, зокрема затверджуючи стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі. Це повноваження закріплене у статті 85 Конституції України та є основоположним для координації діяльності всіх органів державної влади в напрямі інтеграції до ЄС.

Спочатку слід звернути увагу на право законодавчої ініціативи, яке Верховна Рада реалізує у сфері гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу. Як передбачено статтею 93 Конституції України, законодавча ініціатива дозволяє депутатам вносити на розгляд законопроекти, спрямовані на адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС. Це є важливим механізмом, який забезпечує поступове узгодження нормативно-правової бази України із *acquis* Європейського Союзу.

Необхідно розглянути також роль Верховної Ради у сфері міжнародних договорів. Відповідно до статті 93 Конституції України, парламент надає згоду на обов'язковість міжнародних договорів України, включаючи ті, що пов'язані із співпрацею з ЄС. Ця функція є важливою, оскільки дозволяє інтегрувати міжнародні домовленості в національну правову систему, забезпечуючи їхню юридичну чинність. Наприклад, ратифікація Верховною Радою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стала визначним етапом у зміцненні двосторонніх відносин.

⁵¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр/page>

Зупинімося докладніше на контрольній функції парламенту. Верховна Рада здійснює парламентський контроль за діяльністю виконавчих органів, які відповідають за реалізацію політики європейської інтеграції. Це дозволяє забезпечити прозорість та ефективність використання ресурсів, виділених на імплементацію угод з ЄС, а також контроль за відповідністю дій уряду стратегічним завданням європейської інтеграції.

З одного боку, законодавча діяльність Верховної Ради спрямована на створення правового підґрунтя для інтеграції України до ЄС, а з іншого — парламент забезпечує імплементацію цих положень через моніторинг виконання законів і міжнародних договорів. Крім того, Верховна Рада бере участь у підготовці програм і стратегій розвитку, спрямованих на впровадження стандартів ЄС у різних секторах економіки та суспільного життя.

Наприкінці слід зазначити, що діяльність Верховної Ради України у сфері європейської інтеграції є невід’ємною складовою загальної політики держави. Законодавчі, контрольні та представницькі функції парламенту дозволяють забезпечити комплексний підхід до реалізації євроінтеграційного курсу, сприяючи зміцненню відносин України з Європейським Союзом та підвищенню ефективності національної політики у цьому напрямі⁵².

Кабінет Міністрів України, відповідно до положень Конституції, відіграє ключову роль у реалізації стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію. Зокрема, його повноваження охоплюють організацію зовнішньоекономічної діяльності, управління митною політикою та розробку нормативних актів у межах євроінтеграційних процесів.

По-перше, уряд забезпечує реалізацію визначеного курсу на набуття членства в ЄС через інтеграцію політик і адаптацію українського законодавства до стандартів ЄС. Це включає впровадження реформ, які

⁵² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/96-vp/page>

передбачені Угодою про асоціацію, зокрема в галузях економіки, екології, транспорту, енергетики та прав людини.

По-друге, Кабінет Міністрів відповідає за організацію зовнішньоекономічної діяльності, яка включає налагодження торговельних відносин із країнами ЄС, імплементацію митних процедур і сприяння інтеграції України до спільного ринку. Наприклад, важливим елементом є реалізація положень поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), яка є частиною Угоди про асоціацію.

Разом з тим, уряд активно використовує своє право законодавчої ініціативи для подання законопроектів, спрямованих на гармонізацію внутрішніх правових норм із нормами європейського права. Така діяльність дозволяє не лише забезпечити відповідність законодавства вимогам ЄС, але й створити сприятливі умови для залучення інвестицій та економічного зростання.

При цьому Кабінет Міністрів ухвалює підзаконні нормативні акти, необхідні для практичного виконання зобов'язань у рамках євроінтеграції. Такі документи регулюють механізми виконання міжнародних договорів, адаптації стандартів та процедури моніторингу їх реалізації.

Отже, діяльність уряду в контексті євроінтеграції спрямована на реалізацію стратегічних пріоритетів держави, забезпечення прозорості управління та ефективної взаємодії із європейськими партнерами. Це дозволяє не лише закріпити політичну та економічну стабільність, але й створити передумови для подальшого інтеграційного розвитку⁵³.

Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, як структурний підрозділ Секретаріату Кабінету Міністрів України, виконує критичну роль у забезпеченні реалізації європейської інтеграційної стратегії держави навіть за умов російської агресії. Війна, розв'язана росією, поставила Україну в епіцентр глобального протистояння між

⁵³ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/96-vp/page>

демократичними державами і авторитарними режимами, загостривши геополітичну та гео економічну ситуацію на європейському континенті. Україна зазнає масштабних втрат: людських, економічних, фінансових та інфраструктурних. Агресор веде політику тотального геноциду, спрямовану на фізичне знищення української нації та руйнування її державності.

У відповідь на російську агресію український народ виявив незламну волю до захисту своєї незалежності і європейського вибору. Війна активізувала громадську підтримку інтеграції до ЄС, посилила проєвропейську ідентифікацію громадян та згуртувала націю навколо стратегічної мети – повноправного членства в Європейському Союзі. Водночас російсько-українська війна стала каталізатором поглиблення партнерства між Україною та ЄС. Брюссель почав змінювати свою політику в напрямі більш активної підтримки України, зокрема через впровадження санкційного тиску на росію, постачання зброї, фінансування оборонних потреб через Європейський фонд миру та надання гуманітарної допомоги.

Війна також значно змінила геополітичний порядок денний ЄС. Держави-члени Союзу консолідувалися навколо спільної мети – протидії російській агресії та підтримки України. ЄС не лише надає військово-технічну, фінансову та гуманітарну допомогу, але й підтримує українські ініціативи в рамках міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ, ПАРЄ, МАГАТЕ, сприяє політичній ізоляції росії, зокрема через визнання її спонсором тероризму.

Разом із тим, війна оголила хронічні проблеми всередині самого ЄС. Енергетичний шантаж, ініційований росією, загострив соціально-економічну ситуацію в багатьох країнах-членах, спричинивши зростання міграційного тиску, соціальне розшарування та активізацію радикальних і популістських рухів. Це, своєю чергою, загрожує зростанням євроскептицизму і дестабілізацією самого ЄС. Війна також підсилила критику діючих механізмів ухвалення рішень у межах Союзу, зокрема принципу консенсусу, що уповільнює реагування на глобальні виклики.

Незважаючи на всі виклики, Україна й далі демонструє свою відданість європейському курсу. Український досвід "воєнної євроінтеграції" став унікальним явищем, що вказує на готовність країни долати складнощі та посилювати партнерство з Європейським Союзом навіть у найтяжчих умовах. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості цих процесів, спрямовуючи їх на досягнення стратегічної мети – повноправного членства України в ЄС⁵⁴.

Після підписання Президентом України Володимиром Зеленським заявки на вступ України до Європейського Союзу 28 лютого 2022 року, процес європейської інтеграції України зазнав значного прискорення. Вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Це рішення стало історичним і важливим кроком у визнанні прагнення України стати частиною європейської спільноти. Прискорений темп ухвалення рішення в умовах війни підкреслює підтримку ЄС щодо прагнення України до європейських цінностей.

На черговому етапі 14 грудня 2023 року Рада Європейського Союзу ухвалила рішення про початок офіційних переговорів щодо вступу України до ЄС. Це рішення стало наслідком багатомісячної роботи українського уряду, спрямованої на виконання політичних та економічних вимог, висунутих ЄС до кандидатів на членство. Початок переговорів символізує визнання значного прогресу України в адаптації національного законодавства до норм ЄС, забезпеченні верховенства права, зміцненні демократії та реформуванні ключових інституцій.

25 червня 2024 року у Люксембурзі відбулася перша Міжурядова конференція між Україною та Європейським Союзом. Цей захід ознаменував офіційний початок переговорів щодо членства України в ЄС. На конференції були визначені ключові напрями співробітництва, що включали глибоку економічну інтеграцію, підвищення ефективності управління та реалізацію

⁵⁴ Україна на шляху до ЄС : реалії та перспективи // Національна безпека і оборона. – 1-2. – 2022. – С. 59.

правових реформ. Люксембурзька зустріч стала платформою для визначення основних етапів вступного процесу.

27 червня 2024 року відбулося підписання Двосторонньої безпекової угоди між Україною та Європейським Союзом. Ця угода стала новим важливим кроком на шляху інтеграції України до ЄС, підкреслюючи посилення безпекового співробітництва між сторонами. Документ визначає ключові механізми взаємодії у сфері колективної безпеки, що включає військову, інформаційну та кібернетичну складову. Угода є практичним кроком, який демонструє готовність ЄС інтегрувати Україну в європейську архітектуру безпеки та стати активним учасником її стабілізації у контексті війни з росією.

Підписання цих ключових документів та подій стали свідченням стратегічного характеру відносин між Україною та ЄС. Попри військову агресію росії, яка триває, Україна продовжує демонструвати свою готовність відповідати стандартам ЄС, що створює фундамент для успішної євроінтеграції в майбутньому⁵⁵.

Таким чином, Україна продовжує демонструвати свою незламність і прагнення до європейської інтеграції, незважаючи на виклики, зумовлені війною та складною геополітичною ситуацією. Систематичні зусилля Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів і Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції спрямовані на адаптацію національного законодавства до норм ЄС, зміцнення демократичних інституцій та забезпечення прозорості державного управління.

Підписання ключових міжнародних угод, зокрема Угоди про асоціацію та Двосторонньої безпекової угоди, засвідчило прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу. Ці документи стали правовою

⁵⁵ Україна – ЄС : яким є шлях до євроінтеграції [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://armyinform.com.ua/2024/06/28/ukrayina-yes-yakym-ye-shlyah-do-yevrointegracziyi/>

основою для поглиблення інтеграційних процесів у сферах економіки, безпеки, транспорту, енергетики та інших галузях.

Роль ЄС у підтримці України також є визначальною. Європейський Союз не лише надає масштабну політичну, фінансову та військову підтримку, але й продовжує зміцнювати санкційний тиск на росію. У цьому контексті Україна стала не лише важливим партнером ЄС, але й ключовим елементом стабільності на європейському континенті.

Український досвід "воєнної" євроінтеграції демонструє унікальність ситуації, в якій країна, зазнаючи масштабних втрат від війни, водночас зберігає та розвиває свій стратегічний курс. Подальша співпраця між Україною та ЄС відкриває широкі перспективи для інтеграції, посилення безпеки та зміцнення європейських цінностей, що в перспективі сприятиме стабільності та процвітанню всієї Європи.

3.2 Інституції ЄС у забезпеченні євроінтеграції України

З моменту проголошення незалежності у 1991 році, Україна визначила стратегічний курс на інтеграцію до європейського простору, що стало ключовим пріоритетом у процесі трансформації держави після завершення радянської окупації. 28 лютого 2022 року Україна офіційно подала заявку на членство в Європейському Союзі. Це відбулося через п'ять днів після початку широкомасштабного збройного вторгнення російської федерації.

Документ, підписаний Президентом України, був адресований Президенту Французької Республіки, як головуючої в Раді Європейського Союзу. Його копії надіслані Президенту Європейської Ради, Президентці Європейської Комісії та Президентці Європейського Парламенту відповідно до встановленої процедури подання заявок на вступ до ЄС.⁵⁶

Рада Європейського Союзу (або Рада Міністрів) 7 березня 2022 року попросила Європейську Комісію надати свій висновок щодо цієї заявки. На

⁵⁶ Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС. Сьогодні. 2022, 28 лютого [електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/zelenskiy-podpisal-zayavku-nachlenstvo-ukrainy-v-es-1605927.html>

неформальній зустрічі лідерів у Версалі 10 та 11 березня 2022 року голови держав чи урядів держав-членів Європейського Союзу, розглянувши заявку України, передану їм Радою Міністрів, схвалили позитивний висновок щодо неї⁵⁷.

Версальська декларація є ключовим документом, який зафіксував консолідовану позицію Європейського Союзу щодо російської агресії проти України. У тексті підкреслюється, що загарбницька війна росії є тектонічним зрушенням в європейській історії, що грубо порушує міжнародне право, принципи Статуту ООН і підриває європейську та глобальну безпеку і стабільність. Ці дії призвели до значних гуманітарних катастроф, завдавши невимовних страждань українському населенню. Декларація акцентує, що повна відповідальність за розв'язання цієї війни лежить на росії та її спільнику білорусі, водночас наголошуючи на необхідності притягнення винних до відповідальності за злочини, включаючи невивіркові напади на цивільні об'єкти та мирне населення.

Європейський Союз підтримав рішення прокурора Міжнародного кримінального суду розпочати розслідування злочинів, скоєних у ході війни. У рамках забезпечення безпеки України, Рада Міністрів ЄС наголосила на важливості захисту ядерних об'єктів України під егідою Міжнародного агентства з атомної енергії. Версальська декларація містить вимогу до росії негайно припинити військові дії, безумовно вивести всі свої сили з території України та дотримуватися територіальної цілісності й суверенітету України в її міжнародно визнаних кордонах.

Особливу увагу приділено питанню інтеграції України до європейського простору. У пункті 4 декларації відзначено швидку реакцію Ради Міністрів, яка запросила Європейську Комісію надати свій висновок щодо заявки України на членство в ЄС. Декларація закріплює ключову політичну позицію ЄС, підтверджуючи приналежність України до європейської родини. Вона

⁵⁷ Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. 10 and 11 March 2022. European Council. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declarationen.pdf>

також містить зобов'язання зміцнити двосторонні зв'язки з Україною та поглибити партнерство задля підтримки її європейського курсу. Версальська декларація є свідченням того, що ЄС визнає стратегічне значення України для європейської стабільності та готовий надавати комплексну підтримку в умовах протистояння з російською агресією⁵⁸.

Європейська Комісія відіграла ключову роль у розгляді заявки України на членство в Європейському Союзі. 17 червня 2022 року вона представила свої висновки, у яких рекомендувала Раді Міністрів надати Україні перспективу стати членом ЄС. Висновки Комісії містили позитивну оцінку євроінтеграційного курсу України, підкреслюючи значний прогрес у реформах і послідовність прагнення країни до європейських цінностей.

Комісія запропонувала надати Україні статус кандидата на членство, висунувши перелік умов для подальшої інтеграції. По-перше, Україна мала прийняти та впровадити законодавство щодо добору суддів Конституційного Суду, забезпечивши процес попереднього відбору на основі доброчесності та професійних навичок відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії. Також необхідно завершити перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції та відбір членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Особливу увагу було приділено боротьбі з корупцією. Комісія рекомендувала посилити заходи на високому рівні через активні розслідування, судові переслідування та засудження корупціонерів. Важливим кроком стало призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а також завершення відбору та призначення нового Директора Національного антикорупційного бюро України.

Європейська Комісія також наголосила на необхідності приведення законодавства про боротьбу з відмиванням грошей у відповідність до стандартів FATF та розроблення стратегічного плану реформування правоохоронного сектору. Одним із ключових пунктів було впровадження

⁵⁸ Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. 10 and 11 March 2022. European Council. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declarationen.pdf>

Антиолігархічного закону для обмеження впливу олігархів на політичне, економічне та суспільне життя країни. Законодавчі зміни мають бути реалізовані відповідно до майбутнього висновку Венеціанської комісії.

Важливим напрямом стало ухвалення закону про медіа, який би відповідав Директиві ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги та надавав повноваження незалежному медіарегулятору. Крім того, Україна мала завершити реформу законодавства про національні меншини, враховуючи рекомендації Венеціанської комісії, і забезпечити механізми їхньої реалізації.

Таким чином, висновки Європейської Комісії не лише підтвердили європейське прагнення України, але й окреслили конкретні шляхи для подальшого вдосконалення інституційної системи країни. Усі рекомендації спрямовані на посилення демократичних принципів, правової державності, прозорості та стійкості державного управління, що є необхідними умовами для успішної інтеграції до ЄС⁵⁹.

У своїх висновках Європейська Комісія позитивно оцінила заявку України, зазначивши її здатність відповідати Копенгагенським критеріям, визначеним у 1993 році, та критеріям Мадридської ради 1995 року. Зокрема, Комісія відзначила зусилля України у виконанні зобов'язань за Угодою про асоціацію та Поглибленою і всеосяжною зоною вільної торгівлі, що набула чинності у 2017 році. Окрему увагу було приділено здатності України забезпечувати стабільність інститутів, які гарантують демократію, права людини, верховенство права та захист меншин. Економічна стійкість України, підтверджена високими макроекономічними показниками навіть після вторгнення росії, також отримала високу оцінку. Це свідчить про ефективність державного управління та функціонування ключових інституцій.

У той же час Комісія наголосила на необхідності продовження структурних реформ, зокрема спрямованих на боротьбу з корупцією,

⁵⁹ Factsheet: European Commission Opinions on the EU Membership applications. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/factsheet-european-commissionopinions-eu-membership-applications_en

обмеження впливу олігархів та зміцнення прав приватної власності. Післявоєнні інвестиції розглядаються як ключ до посилення конкурентоспроможності України на ринку ЄС. Прогрес у реалізації положень Угоди про асоціацію, включаючи гармонізацію із *acquis* ЄС, підтверджує прагнення України до інтеграції, хоча рівень імплементації різниться залежно від галузі. Комісія також попередила, що прогрес у євроінтеграції залежатиме від виконання ключових умов, що можуть переглядатися у разі недотримання.

Європейська Рада 23-24 червня 2022 року підтримала висновки Комісії, визнавши європейську перспективу України та надавши їй статус кандидата на членство в ЄС. У цьому контексті Рада підтвердила свою політичну, економічну та військову підтримку України, засудила агресію росії та закликала до негайного виведення військ з української території. Окремо було наголошено на притягненні росії, білорусі та всіх відповідальних за військові злочини до міжнародної відповідальності. Європейська Рада також закликала до повернення насильно вивезених українських громадян, зокрема дітей, та дотримання міжнародного гуманітарного права.

Надання статусу кандидата стало важливим символічним і політичним жестом, що визнає прагнення України до європейської інтеграції. Водночас процес вступу супроводжуватиметься постійним моніторингом з боку ЄС, що дозволить оцінювати прогрес України у впровадженні реформ та забезпеченні виконання зобов'язань⁶⁰.

Таким чином, європейська інтеграція України набуває нових обрисів і стає однією з ключових стратегічних цілей державної політики, що ґрунтується на політичній, економічній та інституційній підтримці з боку Європейського Союзу. Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, яке стало можливим завдяки позитивним висновкам Європейської Комісії та рішенням Європейської Ради, є важливим визнанням її прагнення

⁶⁰ European Council meeting (23 and 24 June 2022). Conclusions. European Council [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-eucoconclusions-en.pdf>

інтегруватися до європейської спільноти та підтвердженням значного прогресу в реформуванні держави.

Рекомендації Європейської Комісії щодо подальших кроків України, зокрема у сферах судової реформи, боротьби з корупцією, зміцнення правової державності, гармонізації законодавства з *acquis* ЄС та впровадження антикорупційних механізмів, формують чіткий план дій для країни. Вони підкреслюють важливість дотримання верховенства права, демократичних принципів і захисту прав людини, що є невід'ємними складовими євроінтеграційного процесу.

Разом із тим, агресія росії проти України стала каталізатором консолідації підтримки з боку Європейського Союзу, який надає політичну, фінансову та військово-технічну допомогу. ЄС також засудив дії агресора, наголошуючи на необхідності дотримання міжнародного права, притягнення винних до відповідальності та забезпечення територіальної цілісності України. Це демонструє не лише рішучість України в досягненні своїх стратегічних цілей, але й новий рівень відносин із ЄС, що базується на спільних цінностях і прагненнях.

Водночас інтеграційний процес супроводжуватиметься постійним моніторингом з боку ЄС, що вимагає від України не лише послідовності у впровадженні реформ, але й збереження високого рівня політичної волі для подолання внутрішніх викликів. Надання статусу кандидата не лише символізує європейське визнання зусиль України, але й вимагає від країни мобілізації ресурсів і концентрації на виконанні зобов'язань, які відкривають перспективи для повноправного членства в ЄС.

3.3 Співпраця з Європейським парламентом

Європейський парламент реалізує співпрацю з національними парламентами держав-членів Європейського Союзу, парламентами третіх країн, а також з парламентськими асамблеями міжнародних організацій. Відповідно до статті 25 Регламенту Європейського парламенту, органом,

відповідальним за координацію взаємодії з національними парламентами, третіми країнами та установами, що діють поза межами ЄС, є Конференція голів. Ця структура складається з Голови Європейського парламенту та керівників політичних груп.

Президія Європейського парламенту також виконує важливу роль у забезпеченні інституційної взаємодії. Зокрема, відповідно до статті 23 положення 14 Регламенту Європейського парламенту, Президія призначає віце-голів, які відповідають за підтримку контактів із національними парламентами, сприяючи посиленню міжпарламентського діалогу та координації між державами-членами та Європейським Союзом⁶¹.

Згідно з положеннями Регламенту Європейського парламенту (Заголовок V: Відносини з національними парламентами – ст. 130–132), Європейський парламент регулярно інформує національні парламенти держав-членів про свою діяльність. Така практика спрямована на забезпечення відкритості, підвищення ефективності співпраці та зміцнення інституційного діалогу в межах Європейського Союзу. Основними інструментами комунікації є публікація звітів, організація зустрічей і надання доступу до внутрішніх документів.

Однією з ключових форм співпраці є Конференція голів парламентів Європейського Союзу, у роботі якої бере участь голова Європейського парламенту. Цей формат дозволяє визначати стратегічні напрями розвитку міжпарламентських відносин та обговорювати питання загальноєвропейського значення. Іншою важливою платформою взаємодії є Конференція комітетів з європейських справ і справ співтовариства парламентів держав-членів ЄС (COSAC), де Європарламент представлений делегаціями шести парламентарів на чолі з віце-головою парламенту. В межах COSAC обговорюються питання гармонізації законодавства, економічної інтеграції та реалізації спільної зовнішньої політики. На додаток

⁶¹ Регламент Європейського Парламенту, листопад 2010 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20101110+TOC+DOC+XML+V0//EN>

до цього, діалог між парламентами проводиться під час спільних парламентських зустрічей і спеціалізованих зустрічей галузевих комітетів.

Співпраця з парламентами країн, які не є членами ЄС, також відіграє значну роль у зовнішньополітичній діяльності Європарламенту. Ця функція закріплена у статтях 198–200 Регламенту. Основна мета такої взаємодії полягає у пропагуванні фундаментальних цінностей Європейського Союзу, таких як свобода, демократія, права людини, основні свободи та принципи верховенства права. Координацію роботи делегацій, відповідальних за ці напрями, здійснює Конференція голів делегацій (ст. 28 Регламенту). Ці делегації не лише зміцнюють дипломатичні зв'язки, але й сприяють впровадженню європейських стандартів у країнах-партнерах.

Окрім співпраці на рівні державних парламентів, делегації Європарламенту беруть участь у роботі міжнародних парламентських асамблей. До них належать Парламентська асамблея НАТО, Парламентська асамблея Союзу для Середземномор'я, спільна парламентська асамблея ЄС із парламентаріями країн Африки, Карибського басейну та Тихого океану (APC-EU), Євро-латиноамериканська парламентська асамблея (EuroLat) та Парламентська асамблея Euronest, яка зосереджена на відносинах з країнами Східного партнерства. Також Європейський парламент співпрацює з Конгресом США у межах Трансатлантичного законодавчого діалогу (TLD), а також з Панафриканським парламентом і Парламентською асамблеєю Ради Європи. Члени Європарламенту беруть участь у роботі Конференції парламентарів Арктичного регіону, Парламентської конференції Балтійського моря та Парламентського форуму Північного виміру.

Європейський парламент також є асоційованим членом Міжпарламентського союзу (IPU), що розширює його можливості у впливі на глобальні процеси та сприяє зміцненню демократичних інститутів за межами Європи. Таким чином, система міжнародних парламентських відносин Європарламенту сприяє реалізації стратегічних інтересів ЄС, формуванню

спільної позиції у глобальних питаннях і підтримці європейських цінностей у світі⁶².

Європейський парламент має повноваження створювати спільні парламентські комісії з парламентами країн, які перебувають у статусі асоційованих з Європейським Союзом, або з парламентами держав, що розпочали переговори про приєднання до ЄС. Таке право закріплене у статті 200 Регламенту Європейського парламенту. Створення таких комісій слугує інструментом для зміцнення міжпарламентського діалогу, обміну досвідом та гармонізації законодавчих процесів між ЄС і країнами-партнерами.

Спільні парламентські комісії виконують роль платформ для обговорення ключових аспектів інтеграційних процесів, сприяючи адаптації національних законодавств до стандартів *acquis* ЄС. Їхня діяльність охоплює широкий спектр питань, включаючи політичну, економічну та соціальну співпрацю. Завдяки роботі цих комісій забезпечується координація спільних дій, спрямованих на досягнення цілей європейської інтеграції, а також ефективний контроль за виконанням домовленостей між сторонами.

Участь у спільних парламентських комісіях дозволяє Європарламенту зміцнювати свої зв'язки з країнами-кандидатами та асоційованими державами, водночас забезпечуючи відповідність їхнього прогресу євроінтеграційним критеріям. Така співпраця є важливим кроком у підготовці країн-партнерів до майбутнього членства в Європейському Союзі, що підтверджує їхнє прагнення до інтеграції у європейський політико-економічний простір⁶³.

Члени Європейського парламенту входять до складу комісій міжпарламентської співпраці, створених на основі договорів про партнерство та співробітництво. Ці комісії відіграють важливу роль у парламентському

⁶² Європейський Парламент – Контакти з національними парламентами країн-членів [електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/staticDisplay.do?language=EN&id=58>

⁶³ Регламент Європейського Парламенту, листопад 2010 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20101110+TOC+DOC+XML+V0//EN>

контролі за виконанням договорів, обговорюючи прогрес у реалізації визначених завдань та слугуючи платформою для міжпарламентських дискусій. Україна має унікальний досвід співпраці з Європейським парламентом, який став безпрецедентним після Революції гідності у 2013–2014 роках. Саме в цей період Європейський парламент встановив тісні зв'язки з Верховною Радою України у сфері підтримки демократії.

Підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Європейським парламентом та Верховною Радою у 2021 році стало черговим етапом розвитку партнерства. Документ передбачає регулярний обмін інформацією, навчальні візити, а також спільні заходи з підтримки демократичних реформ. 28 листопада 2023 року було підписано новий Меморандум, який став важливим інструментом у підготовці України до інтеграції в європейські інституції. Зокрема, меморандум визначає щорічні плани інтеграції України в Європейський Союз, передбачає можливість участі українських депутатів як спостерігачів у роботі Європейського парламенту, а також передбачає більш тісну співпрацю на рівні апаратів, дослідницьких служб та дорадчих органів. Окрім того, створено парламентський офіс для експертизи українського законодавства щодо відповідності європейським стандартам.

Європейський Союз, зокрема Європарламент, відіграє важливу роль у підтримці України. Після вторгнення росії до України 1 березня 2022 року було скликано позачергове засідання Європарламенту, де Президент України Володимир Зеленський звернувся до євродепутатів. У відповідь Європейський парламент висловив непохитну підтримку Україні, засудив агресію росії, запровадив санкції та закликав до створення спеціального трибуналу для розслідування військових злочинів. Крім того, було прийнято резолюцію, яка визнає росію державою-спонсором тероризму.

Угода про асоціацію між ЄС та Україною є важливим інструментом політичної асоціації та економічної інтеграції, закріплюючи взаємний доступ до ринків, співпрацю у сферах енергетики, транспорту та освіти, а також впровадження реформ. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

стала ключовим елементом цієї угоди, інтегруючи ринки України та ЄС. Угода передбачає впровадження демократичних принципів, дотримання прав людини та верховенства права, що є важливими умовами для подальшої інтеграції України в європейське співтовариство⁶⁴.

Європейський Союз реалізує численні ініціативи, спрямовані на підтримку економіки України, сприяння її переходу до кліматично нейтральної економіки та допомогу у впровадженні реформ. З 2014 року ЄС разом із фінансовими інституціями мобілізував понад 17 мільярдів євро у вигляді грантів і позик для підтримки реформ в Україні. Фінансування надавалося із врахуванням умовності, залежно від прогресу в реалізації реформ. Однією з ключових освітніх ініціатив стала програма «Еразмус+», завдяки якій з 2015 року понад 11 500 українських студентів мали змогу взяти участь у навчальних проєктах.

Інвестиційна діяльність ЄС охоплює проєкти, що стимулюють економіку України. Наприклад, ЄС надає безпосередню підтримку понад 100 000 малих і середніх підприємств, а також сприяє розвитку понад 10 000 компаній у сільській місцевості. Окремою складовою є модернізація публічної ІТ-інфраструктури, що сприяє покращенню управлінських процесів і забезпечує відповідність сучасним стандартам. У відповідь на пандемію COVID-19, ЄС мобілізував понад 190 мільйонів євро для задоволення нагальних соціально-економічних потреб України. Додатково було надано 1,2 мільярда євро макрофінансової допомоги, а також забезпечено понад 36 мільйонів одиниць засобів індивідуального захисту, автомобілі швидкої допомоги та життєво важливе медичне обладнання.

16 лютого 2022 року Європейський парламент схвалив виділення Україні макрофінансової позики у розмірі 1,2 мільярда євро для покриття зовнішніх фінансових потреб. У грудні 2022 року було затверджено довгострокову пільгову позику на суму 18 мільярдів євро. Фінансування спрямоване на забезпечення функціонування основних державних послуг,

⁶⁴ Ми з Україною [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.europarl.europa.eu/uk/home>

таких як робота лікарень і шкіл, а також надання житла. Позика також сприяє збереженню макроекономічної стабільності та відновленню інфраструктури, яка зазнає постійних атак з боку росії.

Значним символічним кроком стала присудження Премії імені Сахарова. У 2018 році нагороду отримав український режисер і правозахисник Олег Сенцов, ув'язнений через протест проти анексії Криму. У 2022 році Премія була присуджена народу України, який з моменту повномасштабного вторгнення росії демонструє відвагу у захисті суверенітету, територіальної цілісності та європейських цінностей. Ці дії підкреслюють прагнення ЄС підтримувати Україну у її боротьбі за свободу, демократію та верховенство права⁶⁵.

Таким чином, співпраця України з Європейським парламентом та іншими інституціями ЄС демонструє високий рівень інтеграції та стратегічного партнерства, спрямованого на досягнення ключової мети – повноправного членства в Європейському Союзі. Європейський парламент виконує критично важливу роль у підтримці демократичних реформ в Україні, забезпеченні законодавчої гармонізації та поглибленні політичного діалогу. Регулярна взаємодія через парламентські асамблеї, меморандуми про взаєморозуміння та спеціальні комісії дозволяє ефективно обговорювати виклики, які постають перед Україною на шляху євроінтеграції, та знаходити спільні рішення для їх подолання.

Запровадження спеціальних інструментів підтримки, таких як програма «Еразмус+», макрофінансові позики та гранти, а також ініціативи для модернізації економіки та інфраструктури України, свідчать про стратегічну важливість України для ЄС. Присудження народу України Премії імені Сахарова визнало його героїзм та відданість європейським цінностям, що підкреслює глибоку підтримку Європейським Союзом у протистоянні агресії та впровадженні демократичних змін.

⁶⁵ Ми з Україною [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.europarl.europa.eu/uk/home>

Європейський парламент, виступаючи провідником цінностей свободи, верховенства права та прав людини, залишається надійним партнером України. Ухвалення резолюцій, спрямованих на засудження російської агресії, накладення санкцій та визнання росії державою-спонсором тероризму, свідчить про політичну солідарність з Україною. Усі ці зусилля сприяють зміцненню інтеграційних процесів і підтверджують прагнення України стати частиною європейської спільноти.

3.4 Участь України у діяльності Ради Європи

Вступ держави до Ради Європи є вагомим кроком, що підтверджує її прихильність до демократичних цінностей, дотримання принципу верховенства права та гарантування прав і основних свобод людини. Основна статутна вимога для вступу полягає у зобов'язанні країни-кандидата забезпечувати права кожної особи, яка перебуває під її юрисдикцією. Для України цей процес розпочався 14 липня 1992 року, коли держава офіційно заявила про своє прагнення приєднатися до Ради Європи, тим самим підкресливши свій демократичний вибір та готовність зміцнювати правозахисні та демократичні інституції.

До моменту отримання повноправного членства у Раді Європи Україна приєдналася до кількох ключових конвенцій цієї організації. Серед них: Європейська культурна конвенція, що сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини, Рамкова конвенція про транскордонне співробітництво, яка стимулює розвиток зв'язків між територіальними громадами, та Рамкова конвенція про захист національних меншин, яка забезпечує права етнічних спільнот. Такий підхід демонструє поступову інтеграцію України у європейський правовий простір.

15 вересня 1995 року у Києві розпочав роботу Центр інформації та документації Ради Європи, що став важливим інструментом поширення інформації про діяльність організації. У 2001 році його трансформували в

Бюро інформації Ради Європи, посиливши взаємодію України з європейськими інституціями.

26 вересня 1995 року Парламентська асамблея Ради Європи прийняла позитивний висновок щодо заявки України на вступ до організації (Висновок № 190 (1995)). Це рішення підкреслило відповідність України критеріям членства та її готовність інтегруватися до європейської правової та інституційної системи. Згодом, 19 жовтня 1995 року, Комітет міністрів Ради Європи прийняв резолюцію, що офіційно запросила Україну стати 37-м членом організації.

Урочисту церемонію вступу України до Ради Європи провели 9 листопада 1995 року у Страсбурзі. Підняття державного прапора України перед Палацом Європи символізувало нову сторінку в історії міжнародних відносин України, підтверджуючи її прагнення до інтеграції у європейську спільноту на засадах демократичних цінностей та верховенства права⁶⁶.

Відповідно до Статуту Ради Європи, Україна є активним учасником усіх її ключових органів, що забезпечує ефективну участь нашої держави у формуванні та реалізації європейської політики. Міністр закордонних справ України представляє інтереси держави в Комітеті міністрів Ради Європи (КМ РЄ), який є керівним органом Організації, відповідальним за ухвалення стратегічних рішень та координацію діяльності. Постійне представництво України при Раді Європи виконує функції забезпечення повсякденної участі у роботі КМ РЄ, комітетів і робочих груп, що сприяє ефективному відстоюванню інтересів держави на міжнародній арені.

Період головування України в Комітеті міністрів Ради Європи у травні-листопаді 2011 року став важливим етапом, коли Україна спрямовувала діяльність Організації на вирішення пріоритетних питань загальноєвропейського розвитку. Цей досвід дозволив нашій державі

⁶⁶ Участь України у діяльності Ради Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/rada-yevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-yevropi>

підтвердити свою здатність до лідерства та конструктивної участі у вирішенні глобальних викликів.

У Парламентській асамблеї Ради Європи (ПА РЄ), яка має консультативний статус і визначає основні напрями діяльності Організації, Україна представлена Постійною делегацією Верховної Ради. До складу делегації входять 24 народні депутати (12 основних членів і 12 їх заступників), які беруть активну участь у розробці концептуальних засад діяльності Ради Європи через підготовку доповідей і обговорення ключових питань.

Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМРВ РЄ) є важливим консультативним органом, що сприяє зміцненню демократичних засад на місцевому та регіональному рівнях. Українська делегація у складі 24 представників бере участь у роботі Конгресу, забезпечуючи обговорення спільних проблем та обмін досвідом із представниками місцевої і регіональної влади інших європейських країн. Така діяльність дозволяє Україні впливати на розвиток місцевої демократії на загальноєвропейському рівні.

Одним із ключових механізмів захисту прав людини у межах Ради Європи є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). До компетенції Суду входить розгляд справ, поданих фізичними особами, групами осіб або недержавними організаціями щодо порушення державами-учасницями Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ). Україна підписала ЄКПЛ 9 листопада 1995 року, а після її ратифікації Верховною Радою 17 липня 1997 року та набрання чинності Конвенцією, визнала юрисдикцію ЄСПЛ як обов'язкову. Представництво України в ЄСПЛ забезпечує Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, який виконує функції координації та представництва інтересів держави у справах, пов'язаних із дотриманням прав людини.

Однією з головних причин, через які українські громадяни звертаються до Європейського суду з прав людини, є порушення фундаментальних прав і свобод. Серед найпоширеніших проблем виділяються такі:

- Тривале невиконання або ігнорування рішень національних судів, що свідчить про системні проблеми у функціонуванні судової системи.
- Надмірна тривалість досудового розслідування у кримінальних справах, а також судового розгляду цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ, що порушує право на справедливий судовий процес.
- Відсутність ефективного судового захисту, а також надієвість розслідувань кримінальних справ, зокрема за скаргами на неналежне поводження з боку представників державних органів.
- Порушення майнових прав громадян, що може стосуватися як недотримання законодавства, так і зловживань з боку державних органів.
- Неналежні умови тримання під вартою, а також недостатнє забезпечення медичної допомоги особам, які перебувають під вартою, що порушує основоположні стандарти прав людини.

У контексті зміцнення демократичних стандартів та забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним нормам важливу роль відіграє Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Цей незалежний консультативний орган, створений у 1990 році згідно з Резолюцією 90(6) Комітету міністрів Ради Європи, є провідною юридичною інституцією, яка надає експертні висновки з питань відповідності проектів законів європейським стандартам.

Відповідно до статті 2 Статуту Венеціанської комісії, до її складу входять незалежні експерти, які отримали міжнародне визнання завдяки своєму досвіду у демократичних інституціях або своїм внеском у розвиток правової науки та політичних досліджень. Члени комісії діють в особистій

якості, що гарантує їхню неупередженість і незалежність від впливу будь-яких держав чи інституцій.

Важливу роль у розбудові співпраці між Україною та Радою Європи відіграють українські експерти, які беруть участь у роботі численних профільних міжурядових комітетів Ради Європи. Їхня діяльність сприяє розвитку стандартів Організації та зміцненню позицій України в міжнародному правовому полі⁶⁷.

Співпраця України з Радою Європи є вагомим елементом у процесі реформування держави, забезпечення прав людини та верховенства права. Врешті, головування України в Комітеті міністрів Ради Європи у 2011 році стало важливим етапом у міжнародній співпраці. Програма головування передбачала пріоритети, спрямовані на захист прав дітей, демократизацію, дотримання верховенства права та розвиток місцевого самоврядування. Під час цього періоду відбувалась активна фаза реформування організації, що включала визначення стратегічних цілей на наступне десятиліття та запровадження інноваційних методів діяльності.

Особливо слід звернути увагу на підтримку України в проведенні внутрішніх реформ, яку здійснює Рада Європи через експертні інструменти, зокрема діяльність Венеціанської комісії та моніторингові механізми. Надалі, план дій Ради Європи для України став ключовим механізмом реалізації реформ і забезпечення їх контролю. Після вторгнення росії план дій було адаптовано для врахування гуманітарних потреб.

Розглянувши політичний вимір співпраці, варто зазначити, що платформа Ради Європи є важливим інструментом протидії агресії росії. Рада Європи ухвалює рішення, які засуджують анексію Криму, порушення прав людини на окупованих територіях, а також вимагає припинення репресій проти кримських татар, українців та інших етнічних груп. Висновки

⁶⁷ Співробітництво з Радою Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnicztvo/spivrobotnicztvo-z-radoyu-evropi.html>

Венеціанської комісії стали основою для створення міжнародно-правової позиції України щодо статусу тимчасово окупованих територій.

Окрім того, варто відзначити ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи у 2021 році рішення щодо ситуації з правами людини в Криму, яке підтвердило підтримку територіальної цілісності України, засудило окупацію півострова та закликала росію надати доступ правозахисним організаціям. Унаслідок початку повномасштабної агресії росії у 2022 році, росія втратила членство в Раді Європи, що стало ключовим прецедентом для міжнародної реакції.

Отже, системна співпраця України з Радою Європи сприяє реалізації стратегічних реформ, забезпечує міжнародну підтримку та слугує платформою для захисту прав людини і відновлення територіальної цілісності⁶⁸.

Прийнята Парламентською асамблеєю Ради Європи Резолюція № 2287 від 25 червня 2019 року «Посилення процесу прийняття рішень Парламентською Асамблеєю щодо повноважень та голосування» викликала серйозні сумніви стосовно її відповідності принципам міжнародного права. Рішення, яке значно послабило санкційний механізм ПАРЄ, було прийняте за відсутності будь-яких кроків з боку російської федерації, спрямованих на виконання своїх зобов'язань, а також на тлі тривалого ігнорування резолюцій, ухвалених у відповідь на агресивні дії. Враховуючи невиконання зобов'язань, це рішення фактично сприяло продовженню політики агресії.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації 15 березня 2022 року ПАРЄ ухвалила Висновок 300 (2022) «Наслідки агресії російської федерації проти України». Документ вказує на неможливість подальшого членства росії в Раді Європи, що спричинило відповідний заклик Комітету міністрів до її негайного виходу, або прийняття рішення про припинення її членства в разі ігнорування вимог.

⁶⁸ Участь України у діяльності Ради Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/rada-yevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-yevropi>

У рамках роботи ПАРЕ особливу увагу приділено ситуації в Україні. Під час другої частини сесії 2022 року ухвалено резолюції та рекомендації, спрямовані на реагування на триваючу агресію. Серед ключових положень цих документів визначено необхідність збільшення підтримки України державами-членами Ради Європи, запровадження додаткових обмежувальних заходів, таких як припинення постачання зброї і товарів подвійного призначення до росії, а також надання гуманітарної підтримки тим, хто змушений залишити Україну.

Окрім того, запропоновано створення міжнародного кримінального трибуналу для розслідування злочинів агресії, скоєних керівництвом росії, та розробку механізмів використання активів осіб, які перебувають під санкціями, для компенсації збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії⁶⁹.

Україна бере участь у реалізації культурно-освітніх програм Ради Європи, спрямованих на розвиток міжкультурного діалогу, підвищення толерантності та забезпечення демократичної стабільності в Європі. Делегації України в структурах Ради Європи, таких як Комітет Міністрів, Парламентська асамблея та Конгрес місцевих і регіональних влад, постійно здійснюють просування національних інтересів у культурно-гуманітарній сфері.

Однією з ключових ініціатив є започаткована у 2006 році регіональна програма Ради Європи «Київська ініціатива за демократичний розвиток через культуру». Програма охоплює Україну, Азербайджан, Вірменію, Грузію та Молдову, спрямовуючи зусилля на розвиток міжкультурного діалогу. Партнерськими країнами виступають Австрія, Болгарія, Греція, Італія, Франція, Румунія та Туреччина. Участь у програмі забезпечила Україні позитивні результати, включаючи популяризацію національної культури,

⁶⁹ Участь України у діяльності Ради Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/rada-yevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-yevropi>

покращення міжнародного іміджу та отримання експертної і фінансової підтримки.

Щорічно Україна долучається до спільного проекту Європейської Комісії і Ради Європи «Дні європейської спадщини». У вересні організовуються заходи, які включають відкриття для відвідувачів історичних пам'яток, виставки, концерти та екскурсії. Метою проекту є акцентування уваги на культурній спадщині, її збереженні та ролі у сучасному суспільстві, сприяння поширенню знань про місцеві традиції, мистецтво та архітектуру⁷⁰.

Таким чином, участь України у діяльності Ради Європи забезпечує важливу платформу для інтеграції країни до європейського правового, культурного та демократичного простору. Стратегічна взаємодія у рамках таких структур, як Комітет Міністрів, Парламентська асамблея, Конгрес місцевих і регіональних влад та Європейський суд з прав людини, сприяє зміцненню верховенства права, захисту прав людини та розвитку демократичних інститутів.

Період головування України в Комітеті міністрів Ради Європи став визначним етапом, під час якого були встановлені пріоритети захисту прав дітей, демократизації та розвитку місцевого самоврядування. Реалізація таких ініціатив, як «Київська ініціатива за демократичний розвиток через культуру», підкреслює значення культурно-гуманітарного діалогу для забезпечення стабільності та толерантності в регіоні.

Значну роль у співпраці відіграють плани дій Ради Європи для України, які адаптуються відповідно до актуальних викликів, включаючи гуманітарні потреби, спричинені збройною агресією росії. Ухвалені резолюції та рішення Парламентської асамблеї, спрямовані на захист суверенітету України та прав людини, закладають підвалини для подальшого міжнародного тиску на агресора.

⁷⁰ Співробітництво з Радою Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnicztvo/spivrobotnicztvo-z-radoyu-evropi.html>

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження інституційного розвитку та основних інституцій Європейського Союзу та аналізу їх співпраці з Українською державою можемо зробити наступні висновки:

– Для висвітлення становлення інституційної системи Європейського Союзу варто зосередитися на аналізі структури його діяльності. Розуміння механізмів функціонування Європейського Союзу передбачає вивчення організаційної побудови та форм здійснення його повноважень. Детальне вивчення інституційної системи дозволяє простежити процедури ухвалення рішень на європейському рівні, починаючи з їх підготовки, розробки та прийняття, і завершуючи контролем за виконанням ухвалених рішень. Інституційна побудова Європейського Союзу є відображенням взаємодії та розподілу компетенцій між різними органами й посадовими особами, а також демонструє особливості політичної системи ЄС у порівнянні з державними структурами країн-членів. Система інституцій ЄС виконує широкий спектр функцій, визначених установчими договорами, що забезпечують їхню діяльність на наднаціональному рівні.

– Система інституцій Європейського Союзу є динамічною структурою, що розвивалася у відповідь на потреби поглиблення європейської інтеграції. Формування інституційної архітектури розпочалося з утворення Європейського Співтовариства вугілля та сталі у 1952 році, що стало фундаментом для розвитку інституцій, зокрема Європейського парламенту, Ради ЄС, Європейської комісії та Суду ЄС. Згідно з положеннями установчих договорів, інституції виконують чітко визначені функції, спрямовані на забезпечення ефективного ухвалення рішень, виконання нормативно-правових актів та захисту основних прав громадян. Еволюція інституційної системи ЄС охоплювала ключові етапи, такі як підписання Римського договору 1957 року, який заклав основу для створення

митного союзу, та Маастрихтського договору 1992 року, що сформував політичний та економічний союз. Лісабонський договір 2007 року вніс значні зміни до структури інституцій, зокрема запровадив посади президента Європейської ради та Високого представника із зовнішньої політики та безпеки, а також удосконалив систему голосування в Раді ЄС за принципом подвійної більшості. Розвиток інституцій ЄС супроводжується адаптацією до викликів, пов'язаних із розширенням Союзу, поглибленням інтеграції та необхідністю підвищення демократичної легітимності. Сьогодні система інституцій ЄС забезпечує баланс між наднаціональними органами та державами-членами, сприяючи ефективності ухвалення рішень у різних сферах політики. Подальший розвиток інституційного устрою залежатиме від динаміки внутрішніх реформ, а також зовнішніх викликів, що впливають на функціонування Союзу.

– Лісабонський договір, підписаний 13 грудня 2007 року, став важливим етапом інституційного розвитку Європейського Союзу, реформувавши його структуру та функціонування. Документ усунув Європейські співтовариства, передавши їх повноваження і структури до Європейського Союзу, а також запровадив принципово новий розподіл компетенцій між державами-членами та ЄС. Договір встановив три рівні компетенцій: виняткову, спільну та підтримуючу, що забезпечило чіткіший розподіл завдань і підвищило ефективність ухвалення рішень. Значні зміни торкнулися інституцій ЄС, таких як Європейський Парламент, Комітет регіонів та Європейський економічний і соціальний комітет. Також договір передбачив механізми, спрямовані на підтримання балансу між великими й малими державами-членами, а також між наднаціональними й міжурядовими підходами. Зазначені зміни дозволили Європейському Союзу функціонувати більш злагоджено та адаптуватися до нових викликів у внутрішній і міжнародній політиці. Лісабонський договір став інструментом створення умов для гнучкого розвитку Союзу, надаючи державам-членам можливість поглиблювати інтеграцію за потреби без обмежень з боку інших учасників.

Такий підхід сприяє формуванню багаторівневої структури ЄС, орієнтованої на збереження внутрішньої єдності й конкурентоспроможності на глобальній арені;

– Інституційна структура Європейського Союзу побудована за унікальною схемою, яка суттєво відрізняється від моделей державного управління. Інституції ЄС є ключовими елементами його функціонування, а їхня взаємодія забезпечує співпрацю держав-членів у досягненні спільно визначених цілей. Ця система поєднує європейські та національні інституції, що дозволяє країнам-учасникам реалізовувати цілі, закріплені в установчих договорах. Таке інтегроване функціонування відрізняє Європейський Союз від інших міжнародних організацій. У межах своєї структури ЄС має сім основних інституцій, які займаються ухваленням рішень та регулюванням політики;

– Проаналізовано функціонування допоміжних органів як невід'ємної частини інституційної структури Європейського Союзу. Основний обсяг роботи для забезпечення ефективності Європейського Союзу виконується сімома ключовими інституціями. Однак їх діяльність доповнюють понад 50 децентралізованих установ, які розташовані в різних країнах-членах. До таких установ належать агенції, комітети, служби та інші допоміжні органи, які мають чітко визначені завдання. Вони займаються консультуванням інституцій у вузькоспеціалізованих питаннях або слідкують за дотриманням норм і процедур Союзу. Завдяки взаємодії основних і допоміжних органів забезпечується вирішення спільних інтересів Союзу та його громадян;

– Україна завжди мала зв'язок із європейською цивілізацією, що підкреслюється її прагненням до євроінтеграції після відновлення незалежності у 1991 році. Ухвалення Верховною Радою України Постанови "Про Основні напрями зовнішньої політики України" у 1993 році стало першим кроком до офіційного закріплення євроінтеграційних намірів. Підписання Угоди про партнерство і співробітництво у 1994 році стало основою для формування договірно-правових відносин між Україною та ЄС,

заклавши фундамент для подальшої політичної асоціації та економічної інтеграції. Унікальний досвід співпраці з Європейським парламентом, зокрема після Революції гідності, демонструє безпрецедентний рівень підтримки, що було закріплено у Меморандумі про взаєморозуміння 2023 року, який готує Україну до повноцінної участі у парламентських інституціях ЄС. Вступ до Ради Європи у 1995 році відобразив демократичний вибір України, спрямованість на зміцнення прав людини та демократичних інституцій. Надання статусу країни-кандидата у члени ЄС свідчить про відповідність України євроінтеграційному порядку, що передбачає здійснення реформ та забезпечення підтримки з боку європейських інституцій. Завдяки цьому інституції ЄС активно сприяють реалізації євроінтеграційного курсу України та реформуванню її внутрішніх систем, підтверджуючи прагнення забезпечити стабільний розвиток держави в європейському

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амстердамський Договір 02.10.1997 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web.archive.org/web/20120829111957/http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>
2. Войтенко І.-Х.Р. Наднаціональні інституції Європейського союзу І.-Х.Р. Войтенко [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/31.pdf
3. Вradій О.С. Інституціональний вимір формування єдиної політичної системи Європейського Союзу : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О.С. Вradій. – К., 2006. – 19 с.
4. Вradій О.С. На шляху до Європейської Конституції: Європейський конвент і перспективи розробки Конституції Європейського Союзу / О.С. Вradій // Дослідження світової політики : Зб. наук. пр. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2004. – Випуск 31. – С. 70-97.
5. Вradій О.С. Політичні компоненти Європейського Союзу в світовому цивілізаційному процесі / О.С. Вradій // Сучасна цивілізація : гуманітарний аспект. Зб. наук. пр. Вип. 1. – К., 2004. – С. 439-444.
6. Вradій О.С. Конституційний процес в Євросоюзі : об'єктивний погляд / О.С. Вradій // Трибуна. – 2004. – № 9/10. – С. 30-31.
7. Вradій О.С. Концепції інтеграційних перетворень ЄС : перехід до політичних компонентів розвитку / О.С. Вradій // Дослідження світової політики: Зб. наук. пр. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2004. – Випуск 29. – С. 129-143.
8. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник ЦВК. – №1(11). – 2008. – С.73-77.
9. Гребенюк Д.О. Співпраця Європейського парламенту з Верховною Радою України : нормативно-правова база, цілі та євроінтеграція

/ Д.О. Гребенюк [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3951/>

10. Грицяк І.А. Інституції Європейського Союзу у забезпеченні євроінтеграції України / І.А. Грицяк // Міжнародні відносини та міжнародне право в постбіполярній системі : науковий збірник міжнародних відносин. 2023. – С. 155-159.

11. Дахно І. І. Право Європейського Союзу : навч. посібник / І.І. Дахно, В.М. Алієва-Барановська. – К. : ЦУЛ, 2017. – 416 с.

12. Дідікін А. Лісабонський договір і реформа правової системи Європейського Союзу / А. Дідікін [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3395>

13. Дейвіс До. Право Європейського Союзу: Пров. з 2-го англ. вид. / До. Дейвіс. - До. : Знання, 2005. - 406 с.

14. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір) від 07.02.1992 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029

15. Договір, що засновує Європейське Співтовариство (Рим, 25 березня 1957 р.) (консолідований текст з урахуванням Ніщцьких змін) [електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://base.garant.ua/2567330.htm>

16. Договір про Європейський Союз (Маастріхт, 7 лютого 1992 р.) [електронний ресурс]. – Режим доступу // http://eurocollege.ua/fileserver/infcenter/Treaty-EU-Nice_2001-rus.doc

17. Європа після Лісабонської угоди [електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.bbc.co.uk/ukrainian/world/2009/12/091201_meshane_ie_i_m.shtml

18. Європейський Парламент – Контакти з національними парламентами країн-членів [електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/staticDisplay.do?language=EN&i d=58>

19. Європейський Союз. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз
20. Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС. Сьогодні, 2022, 28 лютого [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/zelenskiy-podpisal-zayavku-nachlenstvo-ukrainy-v-es-1605927.html>
21. Інституційний розвиток ЄС [електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243284695&cat_id=223223535&ctime=1266855384301
22. Ковалів М.В. Основи права Європейського Союзу : навчальний посібник / М.В. Ковалів, Т.М. Тимчишин, О.В. Ніканорова. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – 212 с.
23. Конституція Європейського Союзу: офіційний текст [електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML>
24. Лісабонський договір, що змінює Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства (Лісабон, 13 грудня 2007 р.) [електронний ресурс]. – Режим доступу // http://lib.rada.gov.ua/DocDescription?doc_id=144483
25. Міжпарламентське співробітництво Європейського Парламенту [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://orka.sejm.gov.pl/prezydencja.nsf/lexi/ua_DKUS-8EZBJT/%24File/wspolpraca_PE_ukr.pdf
26. Ми з Україною [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.europarl.europa.eu/uk/home>
27. Пістракевич О.В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу. Європейська інтеграція: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / О.В. Пістракевич / кол.

авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 213 с.

28. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / упоряд.: І.В. Яковюк, Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк; за ред. І.В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 500 с

29. Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – 226 с.

30. Реалістичний шлях вступу України до ЄС. ГО «Український центр європейської політики». – Київ, червень, 2023 [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ucer.org.ua

31. Регіональний благодійний фонд "Резонанс". Матеріали проекту "Шлях до Європи" [електронний ресурс]. – Режим доступу : eu.prostir.ua/data?t=2&q=235369

32. Регламент Європейського Парламенту, листопад 2010 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20101110+TOC+DOC+XML+V0//EN>

33. Співробітництво з Радою Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodnespivrobitnicztvo/spivrobitnicztvo-z-radoyu-evropi.html>

34. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої [...] від 27.06.2014 р. [електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535

35. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_012.

36. Україна на шляху до ЄС : реалії та перспективи // Національна безпека і оборона. – 1-2. – 2022. – 132 с.
37. Україна – ЄС : яким є шлях до євроінтеграції [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://armyinform.com.ua/2024/06/28/ukrayina-yes-yakum-ye-shlyah-do-uevrointegracziyi/>
38. Участь України у діяльності Ради Європи [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-uevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-uevropi>
39. Хікс С. Політична система Європейського Союзу : пер. з англ. / С. Хікс. – Х. : Магістр, 2008. – 378 с.
40. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 303. – P. 1-35.
41. Elspeth Berry, Matthew J. Homewood, Barbara Bogusz. The official institutions of the European Union. Complete EU Law, 2019. – P. 53-87.
42. European Council meeting (23 and 24 June 2022). Conclusions. European Council [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-eucoconclusions-en.pdf>
43. European institutions and consultative bodies of the Union. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/ConsultativeBodiesUnion.aspx>
44. Factsheet : European Commission Opinions on the EU Membership applications. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/factsheet-european-commissionopinions-eu-membership-applications_en
45. Monika Mayrhofer. The EU's institutional human rights architecture. The European Union and Human Rights : Law and Policy, 2020. – P. 117-134.

46. Nigel Foster. The Union institutions. EU Law Directions, 2020. – P. 36-67.
47. Sylvia de Mars. The EU institutions. EU Law in the UK, 2020. – P. 33-61.
48. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 // Official Journal of the European Union. – Vol.50. – P. 6-278.
49. The European Institutional System. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.docip.org/en/indigenous-peoples-at-the-eu/the-eu-system/>
50. The European Union and its institution. [электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.citizensinformationboard.ie/downloads/relate/Relate_May_June_2019.pdf
51. The European Union: institutions, processes and powers. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551074/#Ch2-sec1>
52. The European Union : What it is and what it does. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. – 60 p.
53. The Lisbon Treaty (Lisbon Treaty website) [электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://www.lisbon-treaty.org/>
54. Types of institutions and bodies. [электронный ресурс]. – Режим доступа : https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en
55. Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. 10 and 11 March 2022. European Council. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declarationen.pdf>